

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสถานะแวดล้อม และชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอในเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

- 4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางกายภาพ สังคม และการท่องเที่ยว
- 4.2 ตอนที่ 2 การตลาดของการท่องเที่ยว
- 4.3 ตอนที่ 3 ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่
- 4.4 ตอนที่ 4 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวต่อสถานะแวดล้อมและชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง
- 4.5 ตอนที่ 5 แนวทางร่วมกับชุมชนในการลดผลกระทบทางลบ และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางกายภาพ สังคม และการท่องเที่ยว

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของพื้นที่ดอยอ่างขาง

ข้อมูลลักษณะทางกายภาพทั่วไปของพื้นที่ดอยอ่างขางที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ประกอบด้วย ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ สภาพอากาศ และพรรณพืชและสัตว์ป่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) ลักษณะภูมิประเทศ ดอยอ่างขางเป็นพื้นที่ประกอบด้วยภูเขาหินปูน และเขาหินดินดาน อันเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาดนนงรังชัย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลต่างกัน ตั้งแต่ 1,000-1,900 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีจุดสูงสุดคือ 1,928 เมตร ลักษณะเป็นแอ่งกระทะ บริเวณภายในแอ่งจะมีที่ค่อนข้างราบสามารถทำการเกษตรได้ดี เนื่องจากดินมีโครงสร้างที่เหมาะสม เช่น ดินส่วนใหญ่เป็นดินชุดบ้านหลวง (Ban Luang Series) และดินร่วนเหนียว

ดินชุดอ่างขาง (Angkhang Series) เป็นต้น มีแหล่งน้ำที่สำคัญทั้งหมด 4 สาย คือ ห้วยแห้ง ห้วยชาน ห้วยอ่างขาง และห้วยแม่เผอะ

2) ภูมิอากาศ อยู่ในเขตอากาศร้อนชื้นเส้นศูนย์สูตร อุณหภูมิตลอดทั้งปีประมาณ 17.7 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายนวัดได้ประมาณ 32 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมประมาณ -3 องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,075 มิลลิเมตรต่อปี

3) พืชพรรณและสัตว์ป่า คอยอ่างขางมีสภาพป่าโดยทั่วไปยังเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะโดยทั่วไปเป็นป่าสน ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าสน ซึ่งมีพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญยังมีไม้ประจำถิ่นหายาก อาทิ บัวทอง ทิมพ์ใจ พาลี และกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ กว่า 100 ชนิด ซึ่งสามารถพบเห็นได้บนคอยอ่างขาง อีกทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2524 สถาบันวิจัยเกษตรหลวงอ่างขางได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อศึกษาพันธุ์ไม้โตเร็ว ทั้งพันธุ์จากต่างประเทศและในท้องถิ่น ที่สามารถเติบโตได้ดีในสภาพอากาศที่หนาวเย็นรวมทั้งส่งเสริมให้มีการปลูกป่าทดแทน ขณะนี้มีพันธุ์ไม้ที่คัดเลือกให้ปลูกตามที่ต่าง ๆ แล้ว อาทิ กระถินคอย เภาโล้วเญี จันท์ทอง เมเปิ้ลหอม นางพญาเสือโคร่ง ไม้หมาจู้ ไม้ลิ้นจี่ และไม้ไฟ (ไฟลวกและไฟบง) เป็นต้น ด้วยสภาพป่าเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนซึ่งติดต่อกับพื้นที่ของประเทศพม่า จึงทำให้มีสัตว์ป่าต่าง ๆ ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่เป็นประจำ อีกทั้งป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์ จึงชุกชุมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เก้ง หมึกควาย หมูป่า เลียงผา อันเป็นสัตว์ป่าสงวนชนิดหนึ่งของไทย รวมทั้งนกหายากชนิดต่าง ๆ กว่า 500 ชนิด เช่น วงศ์เหยี่ยว (เหยี่ยวขาว) วงศ์ไก่ฟ้า (นกกะทอป่าไฟ) และวงศ์นกเขา (นกกุ่ม) เป็นต้น ซึ่งการพบนกแต่ละชนิดเป็นโอกาสของการพบนกที่พบบ่อย ๆ ณ สถานที่ใดที่หนึ่งไม่ได้หมายความว่ามียกชนิดนั้นเป็นจำนวนมากเสมอไป นกบางชนิดมีพฤติกรรมตั้งอาณาเขตเช่น นกกางเขนบ้าน เมื่อเราพบว่ามียกนกเขนบ้านอยู่ในบริเวณใดก็มักจะพบนกตัวเดิมทุกวันเพราะมันไม่ได้ย้ายไปไหน ส่วนนกที่ไม่มีพฤติกรรมกตั้งอาณาเขต เช่น วงศ์นกกปรอด มันจะบินเป็นกลุ่มหากินกันทั่วไป แต่เมื่อมันจับคู่สร้างรังก็จะพบนกตัวเดิมในบริเวณใกล้เคียงของมัน นอกจากนี้หากพบในลักษณะคลีนนก คือ มีนกขนาดเล็กหลายชนิดบินหากินไปด้วยกัน เช่น นกคิ่ว ปีกสีฟ้า นกกระรอกทอง นกแว่นตาขาว ฯลฯ ก็มันจะพบบริเวณที่เดิมในเวลาใกล้เคียงกันทุกวัน (หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เผอะ, 2550)

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ และการท่องเที่ยวของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

ข้อมูลลักษณะทางกายภาพ และการท่องเที่ยวของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ประกอบด้วย ข้อมูลด้านกายภาพ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางวัฒนธรรม และสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ประวัติความเป็นมา

ของการท่องเที่ยว และลักษณะการท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่าง ซึ่งแบ่งแยกออกเป็น 2 ตำบล ดังต่อไปนี้

1) ตำบลม่อนปิ่น หมู่ที่ 14

■ หมู่บ้านขอบด้ง

มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นภูเขาปกคลุมด้วยป่าไม้ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,350 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 2,000 ไร่ (3.2 ตารางกิโลเมตร) แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร 1,000 ไร่ ที่อยู่อาศัย 250 ไร่ ที่ป่า 750 ไร่ สภาพอากาศหนาวเย็นมีหมอกปกคลุมเกือบตลอดปี ติดต่อกันเป็นเวลานานหลายเดือน

ประวัติความเป็นมา หมู่บ้านขอบด้งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีประวัติความเป็นมามากกว่า 100 ปี ตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโสของหมู่บ้าน มีประชากรเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ที่อพยพมาจากพม่ามาตั้งถิ่นฐานเดิมอยู่ที่บริเวณสันเขาบ้านหลวง ต่อมาเกิดโรคระบาดทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมากประกอบกับถูกชาวจีนฮ่อ ฆ่า และไทยใหญ่รุกราน จึงได้อพยพมาอยู่บ้านคุ้ม บริเวณที่ตั้งของสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในปัจจุบันการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำไร่และปลูกฝิ่น แต่มูเซอคำกลุ่มนี้ยังไม่หยุดการทำถิ่นฐานใหม่ จึงอพยพจากบ้านคุ้มมายัง ดอยสุวิชัย หรือบ้านปางเปียงในปัจจุบัน แต่ถูกรุกรานจากคนพื้นราบ ประกอบกับความเห็นของผู้นำหมู่บ้านไม่ตรงกัน จึงได้แยกย้ายไปตั้งหมู่บ้านใหม่เป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองเต่า หมู่บ้านป่าคา และหมู่บ้านขอบด้ง ซึ่งหมู่บ้านขอบด้งได้มาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านในปัจจุบันก่อนที่จะมีการตั้งสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชาวเขาเผ่ามูเซอแดง บ้านห้วยผักไผ่โดยเสด็จทางเสด็จอปรเตอร์พระที่นั่ง ได้ทอดพระเนตรเห็นบริเวณอ่างขางซึ่งเป็นหุบเขา ทรงมีพระราชดำริว่า พื้นที่นี้ภูมิอากาศหนาวเย็น มีการปลูกฝิ่นมากไม่มีป่าไม้อยู่เลยและมีสภาพไม่ลาดชันนัก น่าจะใช้เป็นที่พัฒนาและส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรชาวเขาทดแทนการปลูกฝิ่นและหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญต่อระบบนิเวศน์ที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติในอนาคตได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้สละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นจำนวน 1,500 บาท เพื่อซื้อที่ดินและไร่จากชาวเขาในบริเวณดอยอ่างขาง และเพื่อเป็นการสนองพระราชดำริข้างต้น กรมพัฒนาที่ดินจึงได้เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ดังกล่าว โดยจัดเตรียมเป็นแปลงทดลองปลูกพืชต่าง ๆ ขึ้น ในปี พ.ศ. 2513 หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวงได้ทรงขอให้คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นอาสาสมัครปฏิบัติงานสนองตามพระราชดำริ ในการทดลองพันธุ์ไม้

เมืองหนาวชนิดต่างๆเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ชาวเขาและจะได้นำวิธีการไปใช้ในการปลูกพืชเมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น (สัมภาษณ์นายจะก่า เขมิกา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านขอบด้ง, สิงหาคม 2551)

ลักษณะทางวัฒนธรรม ชาวภูเซอร่ำนับถือผีและวิญญาณบรรพชน ในแต่ละปี มีการประกอบพิธีกรรมสำคัญประจำปีได้แก่ พิธีกินปีใหม่ หรือกินวอ มีขึ้นในราวเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคมของทุกปี มีการเล่นที่สนุกสนาน เช่น การละเล่นโยงข้าง หรือลูกข้าง การเต้นจะกิ การละเล่นที่มีหญิงชาย ผู้ใหญ่ และเด็ก ผู้เล่นจับเอวกันเป็นแถวเรียงหนึ่ง การละเล่นจะใช้เท้าขยับไปข้างหน้าและถอยหลัง สลับกับการกระแทกเท้าเป็นจังหวะ โดยเต้นเป็นวงกลม มีผู้นำยืนอยู่หน้าแถว และเป่าเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายแคนของภาคอีสาน ผู้เล่นก็จะร้องเพลงและเต้น ไปด้วย เมื่อเล่นได้หนึ่งอั้งก็จะพัก เจ้าภาพก็จะนำน้ำหรือเหล้าขามาต้อนรับผู้ที่เต้นจะกิ เป็นอันเสร็จพิธี (ภาพ 7)

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ หมู่บ้านขอบด้ง มีกลุ่มและองค์กรภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายปราบปราม ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข และฝ่ายศึกษาวัฒนธรรม โดยมี นายจะก่า เขมิกา ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายพรชัย วารีพนา และนายอิน คำยุง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำทางศาสนา ได้แก่ นายจ๊ะหมอ จูตีพงศ์พนา และนายจะชี ขวัญอุไร สภาพการเลี้ยงดูลูกหลานของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ เป็นการเลี้ยงดูที่เด็กต้องช่วยเหลือตนเอง เด็กจะถูกปล่อยให้อยู่ที่บ้านกับปู่ย่าตายายที่ออกไปทำไร่ทำสวน จึงเป็นเหตุให้เด็กในหมู่บ้านถูกปล่อยปละละเลยไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ทางโครงการหลวงซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านการศึกษา ในปีพ.ศ. 2525 จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนบ้านขอบด้ง เป็นโรงเรียนในมูลนิธิโครงการหลวง ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้มอบโรงเรียนนี้ให้อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนระบบโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการจึงได้มาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จัดการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา

การประกอบอาชีพในปัจจุบันได้รับการส่งเสริมจากโครงการหลวง มีการปลูกไม้เมืองหนาว เช่น สตอร์เบอรี่ ลูกพลับ ลูกท้อ บ๊วย สาลี่ และปลูกไม้ดอกเบญจมาศ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการทำไร่ การถักผ้าไหมหญาอินุแก และการจักสาน ระบบน้ำอาศัยน้ำจากภูเขา นำมาใช้โดยทำเป็นประปาภูเขา ซึ่งมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี จากการสอบถามชาวบ้านทำให้ทราบว่ามีการได้เฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ 35,000 บาท โครงสร้างทางสังคมของชาวภูเซอ ประกอบด้วยหน่วยเบื้องต้น 2 หน่วย คือ ครอบครัวและหมู่บ้าน ครอบครัวนี้ยึดถือแบบ父เดียวเมียเดียว แต่บางครั้งถ้าครอบครัวมีขนาดเล็ก

เพราะมีสมาชิกน้อยเกินไปไม่อาจทรงตัวทางเศรษฐกิจหรือประกอบพิธีตามศาสนาได้ตามลำพัง ก็อาจจะไปอยู่ร่วมกับครอบครัวอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกันได้ แต่ละครัวเรือนมีอิสระมากสามารถ แยกตัวออกจากหมู่บ้านได้ทุกเวลา ยกเว้นกรณีที่ยังมีพันธะเรื่องการแต่งงานหรือเรื่องหนี้สินที่มีต่อเพื่อน บ้านทางด้านระบบเครือญาติ มูเซอมีการสืบตระกูลทางฝ่ายแม่ ตัวอย่างที่สนับสนุนความคิดเช่นนี้ได้แก่ การที่เด็ก ๆ ตั้งแต่เกิดมาก็อาศัยอยู่ในครอบครัวของฝ่ายแม่จนกระทั่งแต่งงาน ผู้ชายแต่งงานแล้ว ก็ต้องออกจากบ้านไปอยู่บ้านภรรยา มูเซอเป็นชื่อเรียกกันเพียงชื่อแรกชื่อเดียว ไม่มีแซ่หรือนามสกุล สำหรับผู้ที่มิมีนามสกุลนั้น มีชื่ออยู่เพราะว่ามีผู้เข้าไปตั้งให้ มีคติของมูเซอกล่าวไว้ว่า “มูเซอทุกคนจะต้องช่วยเหลือผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือเพราะเป็นญาติพี่น้องกันหมด” แม้จะเป็นญาติใกล้ชิดที่มีได้ร่วม บิคารมารดาเดียวกัน ก็นับถือการเป็นญาติทั้งสิ้น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเช่นนี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอแนวความคิดเรื่องการนับญาติเช่นนี้ยังทำให้ระบบเครือญาติ ขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จากการนับถือญาติภายในครอบครัวเรื่อยไปจนถึงลูกพี่ลูกน้องทั้งจากฝ่าย พ่อและฝ่ายแม่ ลูกพี่ลูกน้อง ตลอดจนขึ้นไปจนถึงนับญาติในช่วงอายุที่นับลงถึงลูกหลานในอนาคตอีกชั่วอายุหนึ่งลงมา โดยนี้บางครั้งก็เป็นปัญหาสำหรับบางครัวเรือนต้องแยกย้ายตัวออกไปจากหมู่บ้าน เพราะความที่มีญาติที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลืออยู่มาก (วารสาร โครงการหลวง, 2551) (ภาพ 6)

ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว หมู่บ้านขอบด้งเริ่มต้นขึ้นพร้อม ๆ กับการก่อตั้ง สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าแรกในพื้นที่รอบดอยอ่างขาง เนื่องจากหมู่บ้านขอบด้ง มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นภูเขาปกคลุมด้วยป่าไม้ และเป็นที่ราบเชิงเขา จึงมีจุดชมวิวบ้านขอบด้ง ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ ทิศตะวันออกจะมองเห็นตำบลสันทราย ตำบลแม่สุน ตำบลแม่ข่า และตำบลแม่งอน ส่วนทางทิศตะวันตกจะมองเห็นบ้านคุ้ม และเกษตรหลวงอ่างขางที่อยู่ด้านล่างของ ภูเขา ในตอนเช้าและตอนเย็นจะมองเห็นพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก สวยงามมาก มองเห็นภูเขา สลับซับซ้อนลดหลั่นสวยงาม มีสภาพอากาศหนาวเย็นมีหมอกปกคลุมเกือบตลอดปี ติดต่อกันเป็น เวลานานหลายเดือน จึงเป็นหมู่บ้านที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ประกอบกับหมู่บ้านขอบด้งยังคง รักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่นการแต่งกาย ประเพณีกินวอ (ประเพณีปีใหม่ ของชาวเขา) การเดินจะคี มีงานหัตถกรรมการถักหญ้าอูบแค เป็นต้น จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ท่องเที่ยวมาทุกปี การคมนาคม และสาธารณูปโภค เส้นทางจากอำเภอฝางถึงบ้านขอบด้ง สามารถเดินทางได้ 2 เส้นทาง จากอำเภอฝางตำบลแม่งอน-บ้านขอบด้ง ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร และจากอำเภอฝาง-ตำบลม่อนปิ่น-บ้านขอบด้ง ระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตรการเดินทางเป็น ถนนลาดยางทั้งสองเส้นทาง แต่เส้นทางที่ผ่านตำบลม่อนปิ่นถนนจะชันกว่า

รูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน หมู่บ้านขอบด้ง การท่องเที่ยวคล้อยคลึงกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนอแล ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบ Sightseeing นักท่องเที่ยวส่วนมากเข้ามาแวะชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอแต่ไม่นานก็จะกลับออกไป ไม่ได้พักค้างแรมในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่มาพร้อมกับบริษัททัวร์มีมัคคุเทศก์นำทาง และบางส่วนก็นำรถส่วนตัวเข้ามาเที่ยวกันเอง หมู่บ้านขอบด้งเป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ คนที่นี่นับถือผี มีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับการส่งเสริมจากโครงการหลวงในด้านการเกษตรและด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น อาบู่แค เป็นกำไลถักด้วยหญ้าไ้หามีสีสันและลวดลายในแบบของมูเซอ บริเวณหน้าหมู่บ้านจะมีการจำลองบ้านตัวอย่าง วิถีชีวิตของชาวมูเซอ โดยชาวบ้าน ครู และนักเรียนโรงเรียนบ้านขอบด้งช่วยกันสร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้มีโอกาสเรียนรู้และศึกษาวัฒนธรรมของหมู่บ้าน โดยที่ไม่เข้าไปรบกวนความเป็นส่วนตัวของเขามากเกินไป และยังมีโครงการมัคคุเทศก์น้อยที่อบรมเด็กนักเรียน โรงเรียนบ้านขอบด้งเพื่อช่วยอธิบายวิถีชีวิตของพวกเขาให้ผู้มาเยือน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เด็ก ๆ ด้วย

▪ หมู่บ้านนอแล

ประวัติความเป็นมา นายอ่อน สุนันตา ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการหมู่บ้านนอแล เล่าว่าหมู่บ้านนอแลอยู่ในเขตรับผิดชอบเดียวกับหมู่บ้านขอบด้ง เพียงแต่แยกอยู่ตามชนเผ่า อยู่ห่างจากตัวเมืองฝาง 25 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดชายแดนสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ หมู่บ้านของชนเผ่าปะห่องที่อพยพมาขอพึ่งพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2527 ซึ่งมีประวัติความเป็นมาตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในหมู่บ้านเล่าให้ฟังว่า ก่อนปี พ.ศ. 2527 ชาวปะห่องแต่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองน้ำซัน ประเทศพม่า ได้อพยพหนีภัยโรคระบาดมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเกียงดองประเทศพม่า ประชากรยี่ดออาชีพปลูกฝิ่นขายให้ชนกลุ่มน้อยในเมืองเกียงดอง ซึ่งทำให้ชาวบ้านปะห่องมีรายได้ดี ต่อมาเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น คือ มีการสู้รบระหว่างทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อย เหตุการณ์การสู้รบได้ลุกลามใหญ่โต ทำให้ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องถูกยิงล้มตายจำนวนมาก การสู้รบยืดเยื้อเป็นเวลานานกองกำลังของแต่ละฝ่ายลดน้อยลง จึงได้มีการเกณฑ์เอาชาวปะห่องไปเป็นลูกหาบในการขนอาวุธและเสบียงอาหาร ผู้หญิงชาวปะห่องจะถูกกดขี่ข่มเหงจนทนไม่ไหว จึงได้หนีอพยพมาสร้างหมู่บ้านใหม่ชื่อว่า “หมู่บ้านลอยลาย” แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีความวุ่นวายและความเดือดร้อนได้ ชาวบ้านถูกชาวจีนขาวเข้ามาปล้นข้าวของและทรัพย์สินอยู่เป็นประจำ ชาวบ้านปะห่องจึงได้อพยพหนี

มารับจ้างทำงานที่หมู่บ้านปางหก อยู่ได้ไม่นานก็อพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านหัวป่าคิ ซึ่งเป็นบริเวณชายแดน ไทย – พม่า การดำรงชีพยังมีการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเยี่ยมทหารและประชาชน ในเขตพื้นที่โครงการหลวงอ่างขาง ชาวบ้านปะหรงที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณนี้ได้มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จ ในครั้งนี้ จึงได้ขอพระราชทานที่ดินเพื่อทำมาหากิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ให้เจ้าหน้าที่ โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมอาชีพ และถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรแก่ชาวบ้านปะหรง ทั้งนี้ยัง ทรงมอบที่ดินที่หมู่บ้านหนองแดง ให้เป็นที่ทำกิน ต่อมาหมู่บ้านนี้ได้เรียกชื่อเพี้ยนไปจากเดิม จึงกลาย มาเป็น “หมู่บ้านนอแล” และชาวบ้านปะหรง ได้เปลี่ยนการดำเนินชีวิตจากการปลูกฝิ่น และทำไร่เลื่อน ลอยมาปลูกผักและไม้ผลเมืองหนาว ทดแทนตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันหมู่บ้านนอแลเป็นชุมชนหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับหมู่บ้านขอบด้ง และอยู่ในความดูแลขององค์การ บริหารส่วนตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรประมาณ 120 ครัวเรือน ประชากร หนึ่งครั้งหนึ่งได้รับสัญชาติไทยเนื่องจากเกิดในประเทศไทย ส่วนที่เหลือได้รับสถานะเป็นบุคคลบนพื้นที่สูง สภาพเศรษฐกิจส่วนใหญ่รายได้มาจากการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ จากการสอบถามชาวบ้านปะหรงทำ ให้ทราบว่ามียาได้เฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ 20,000 บาท

ลักษณะทางวัฒนธรรม ชนเผ่าปะหรงมีลักษณะการแต่งกายที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด ถึงเอกลักษณ์ของเผ่า เครื่องแต่งกายของผู้หญิง ซึ่งประกอบด้วยเสื้อผ่าหน้าด้วยแถบสีฟ้าแดง สวมผ้าซิ่น ที่ทอขึ้นเองสีแดงสลับลายริ้วขาวเล็ก ๆ ขวางลำตัวความยาวจรดเท้า โปกศีรษะด้วยผ้าผืนยาว ซึ่งส่วน ใหญ่นิยมใช้ผ้าขนหนูซึ่งซื้อจากตลาดพื้นราบ ลักษณะที่โดดเด่นคือ การสวมที่เอวด้วยวงหวายลงรัก แกะลายหรือ ใช้เส้นหวายเล็ก ๆ ย้อมสีถักเป็นลาย บางคนก็ใช้โลหะสีเงินลักษณะเหมือนแผ่นสังกะสี นำมาติดเป็นแถวยาว ตอกลายและขีดเป็นวง สวมใส่ปนกัน วงสวมเอวเหล่านี้ประหล่อง เรียกว่า "หนอง ว่อง" หญิงประหล่องทั้งเด็กสาว คนชราจะสวมหนองว่องตลอดเวลาด้วยความเชื่อว่าเป็น สัญลักษณ์ของ การเป็นลูกหลานนางฟ้า ชาวปะหรงเชื่อว่าพวกตนเป็นลูกหลานกลุ่มหนึ่งของนางพรอຍเงิน ฉะนั้นจึง ต้องสวมหนองว่องซึ่งเปรียบเสมือนราวค้ำยันไว้เป็นสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงนางฟ้าพรอຍเงิน ตลอดเวลา ชาวปะหรงยังเชื่ออีกว่าหนองว่องเป็นวัตถุมงคลของชีวิต การสวมหนองว่องจะให้เกิด ความสุข เมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ หากถอดออกจะทำให้สิ่งไม่เป็นมงคลเข้ามาครอบงำ ฉะนั้นพวก ผู้หญิงจึงต้องสวมหนองว่องไว้ตลอดเวลาแม้กระทั่งเวลานอนมีผู้สันนิษฐานว่า แต่เดิมหนองว่องของปะ หล่องทำด้วยเงินแท้ ๆ และเป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้สวมใส่ด้วย ต่อมาเมื่อต้องเผชิญกับสงครามและ

การอพยพโยกย้าย ทำให้ถูกปล้นและแย่งชิงอยู่เนื่อง ๆ จนในที่สุดจึงไม่เหลือหนองว่องที่เป็นเงินแท้ ๆ ให้เห็นในชุมชนปะหล่องที่อยู่ในประเทศไทย (ภาพ 3)

ลักษณะการแต่งกายของผู้ชายเปลี่ยนแปลง ไปจนไม่สามารถหาลักษณะที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ได้ ทั้งเด็กหนุ่ม ชายชราล้วนแต่งกายเหมือนชาวพื้นราบมีเพียงผู้เฒ่าบางคนเท่านั้น ที่ยังคงสูบยาด้วยกล้องสูบยาขนาดยาวประมาณ 1 ฟุต ทำจากไม้แกะสลักเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นปะหล่องที่แตกต่างไปจากชนเผ่าอื่น ๆ ในประเทศไทยการแต่งกายซึ่งเป็นที่นิยมกันในกลุ่มหญิงและชาย ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงฐานะของชาวปะหล่องอีกอย่างหนึ่งคือการเลี่ยมฟันด้วยโลหะคล้ายทองทั้งปากและประดับด้วยพลอยหลากสี ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาตั้งแต่ครั้งอยู่ในเมียนมาร์ แม้ในประเทศไทยปัจจุบันก็ยังคงมีความนิยมเช่นนี้ปรากฏให้เห็น ชาวปะหล่องมีภาษาพูดของตนเองที่นักภาษาศาสตร์บางคน จัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาปะหล่อง-วะ แต่โดยทั่วไปแล้วชาวปะหล่องสามารถพูดภาษาไทยใหญ่ได้ นอกจากนั้นภาษาปะหล่องยังปรากฏการหยิบยืมคำมาจากภาษาต่าง ๆ มากมาย ทั้งภาษาเมียนมาร์คะฉิ่น ไทยใหญ่ ภาษาลีซอ เป็นต้น ในการติดต่อกับคนต่างเผ่า ปะหล่องจะใช้ภาษาไทยใหญ่เป็นหลัก ส่วนใหญ่ปะหล่องในประเทศไทยนั้น ปัจจุบันเด็ก ๆ และผู้ชายวัยกลางคนมักพูดภาษาไทยเหนือ ได้บ้าง ส่วนการสื่อสารกับผู้หญิงต้องอาศัยล่ามเพราะผู้หญิงฟังภาษาไทยเข้าใจแต่ไม่กล้าได้ตอบด้วยภาษาไทย ศาสนาและความเชื่อ ชาวปะหล่องได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่ยึดถือคตินิยมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด วิถีชีวิตของชาวบ้านอยู่กันอย่างสุขสงบ ปราศจากอบายมุข มีประเพณีพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องพันกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ทุกหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางหากหมู่บ้านใดไม่มีชาวบ้านก็จะพากันไปทำบุญยังวัดใกล้หมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนจะมีหิ้งพระบูชาเป็นที่เคารพสักการะ วันพระ ช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะพากันไปใส่บาตรและทำบุญที่วัดและจะมีพิธีเฉลิมฉลองเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา รวมทั้งวันปีใหม่ และวันสงกรานต์ด้วย ในวันเหล่านี้นอกจากมีการทำบุญด้วยข้าวสาร อาหาร ดอกไม้ใส่ขันดอกแล้วยังมีการฟ้อนรำร้องเพลง บรรเลงฆ้อง กลอง ฉิ่งฉาบ ทั้งที่วัดและลานหมู่บ้านด้วย พ่อแม่ชาวปะหล่องยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติเช่นเดียวกับชาวพุทธโดยทั่วไปคือ การสนับสนุนให้ลูกชายบวชเณรเพื่อเล่าเรียนธรรมะ และบวชพระเพื่อแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาด้วยความเชื่อ ชาวปะหล่องยังคงมีความเชื่อเรื่องวิญญาณควบคู่ไปกับการนับถือศาสนาพุทธ เทศกาลและพิธีกรรม ชาวปะหล่องส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังคงนับถือผีและวิญญาณบรรพชนในแต่ละปีมีการประกอบพิธีสำคัญคือ พิธีกินปีใหม่ (ทำบุญ ฟ้อนดาบ ฟ้อนนาง ร้อยเงิน เต็นจะคี) ในช่วงเดือนมีนาคมและเดือนกรกฎาคม พิธีกรรมที่สำคัญ นอกจากการทำบุญ และประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้วพิธี

สำคัญที่สุดที่ชาวบ้านต้องกระทำทุกปีคือการบูชาผีเจ้าที่การบูชาผีเจ้าที่จะกระทำปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงก่อนเข้าพรรษา 1 ครั้ง และช่วงก่อนออกพรรษาอีก 1 ครั้ง พิธีบูชาผีเจ้าที่ก่อนเข้าพรรษาเรียกว่า "เลี้ยงกะน้ำ" มีจุดมุ่งหมายเพื่อบอกกล่าวแก่ผีเจ้าที่หรือเป็นการย้าแก่ผีเจ้าที่ว่าในช่วงเข้าพรรษา

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ลักษณะครอบครัวการอยู่ร่วมกันของชาวปะหล่องในบ้านแต่ละหลัง ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแบบครอบครัวขยาย ซึ่งจะเห็นได้จากขนาดบ้านแต่ละหลัง มักมีขนาดใหญ่ แข็งแรงเพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวกลุ่มปะหล่องซึ่งอยู่ในประเทศไทย มีลักษณะครอบครัวขยายทางฝ่ายชาย นั่นคือ เมื่อถูกชายแต่งงานแล้วก็จะให้ลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้าน ส่วนใหญ่เท่าที่พบจะมีจำนวนเพียง 2-3 ครอบครัวเท่านั้น ที่อยู่รวมกันในบ้านหลังเดียวกัน สำหรับชุมชนปะหล่องซึ่งอยู่ในเมียนมาร์ นอกจากมีลักษณะครอบครัวขยายทางฝ่ายชายแล้วยังพบว่าการอยู่รวมกันของครอบครัวเดียวหลาย ๆ ครอบครัวในบ้านหลังเดียว บางหลังคาเรือนอยู่รวมกันถึง 20 ครอบครัว แต่ละครอบครัวอาจจะมีการสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือไม่ก็ได้ หากสมัครใจรักใคร่สนิทสนม และปรารถนาจะอยู่รวมบ้านเดียวกันก็จะตกลงกัน และช่วยกันสร้างบ้านหลังยาวจำนวนห้องเท่าจำนวนครอบครัวที่จะอยู่รวมกัน เมื่อเสร็จแล้ว แต่ละครอบครัวจะสร้างเตาไฟขึ้นภายในห้องตนเพื่อประกอบอาหารและความอบอุ่น กฎของการอยู่รวมกันในบ้านรวม คือ ทุกครอบครัวต้องปรองดองและเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสของบ้าน มีจำนวนครัวเรือน 127 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 927 คนแยกเป็นชาย 572 คน หญิง 400 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลม่อนปิ่น, 2551)

การปกครอง แต่ก่อนเมื่อครั้งอยู่ในประเทศพม่า ในชุมชนที่มีประชากรปะหล่องหนาแน่น เช่น เมืองตองแปง ชาวปะหล่องจะอยู่ในระบบการปกครองเช่นเดียวกับพวกฉานคืออยู่ภายใต้การปกครอง "มะโฮ้ซา" ซึ่งกระจายอำนาจต่อมายัง เติ้ง ละ โหมง ซึ่งเทียบเท่ากำนันและคณะผู้บริหารตำบล โดยมี "แก" ซึ่งมีฐานะเทียบเท่า "ผู้ใหญ่บ้าน" เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้าน ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ปะหล่องอยู่ไม่หนาแน่น รัฐบาลจะแต่งตั้งผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่เลือกขึ้นมาเป็นผู้ดูแล ซึ่งบุคคลผู้นี้มักจะได้แก่ผู้นำหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มตระกูลใหญ่ของชุมชน ส่วนระบบการปกครองของชุมชนปะหล่องในประเทศไทยนั้น แม้ว่าบางหมู่บ้านจะได้รับอนุญาตจากทางราชการให้มีผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านตามระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วก็ตาม แต่โดยจารีตแล้ว บุคคลที่เป็นกลุ่มผู้นำในชุมชนโดยแท้จริงได้แก่ หัวหน้าบ้าน หรือ "หน้าจะกั้ง" บุคคลผู้นี้ได้แก่ผู้นำการอพยพ เป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือและเคารพศรัทธาจากชาวบ้าน ถึงขั้นให้อำนาจตัดสินใจ ต่อมาบุคคลผู้นี้มักจะได้รับการมอบหมายจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้นำของชุมชนฐานะเทียบเท่ากับผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ชาวปะหล่องเป็นชนกลุ่มที่มีนิสัยอ่อนโยน เชื่อมมั่นในเรื่องบาปบุญคุณโทษ และความกตัญญู ตามคติทาง

พุทธศาสนา ฉะนั้นกลุ่มผู้อาวุโสจึงมีอิทธิพลมากต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน พระ หรือ "ยะพรา" เป็นที่เคารพศรัทธาและเชื่อถือของชาวบ้านมาก ทั้งนี้เนื่องจากปะหล่องนับถือศาสนาพุทธ ฉะนั้นถึงแม้พระจะมีฐานะเป็นบุคคลทางศาสนา แต่โดยแท้จริงแล้วมีบทบาทต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน เช่นเดียวกับผู้อาวุโสด้วย

การประกอบอาชีพ ชาวเขาเผ่าปะหล่องในพื้นที่ดอยอ่างขางส่วนมากทำการเกษตร และได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงให้ทำการเพาะปลูกพืชเมืองหนาว เช่น สตรอเบอรี่ ผักเมืองหนาว ฯลฯ รวมไปถึง ปลูกเผือก หัวหอม มันสำปะหลัง ฯลฯ หรือไม่ก็รับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างเก็บลิ้นจี่ เป็นต้น ทางโครงการหลวงได้เข้าช่วยเหลือและหาอาชีพเพื่อเสริมรายได้ เช่น ส่งเสริมการทอผ้า และงานหัตถกรรมต่าง ๆ ซึ่งก็ยังมีผลไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากขาดบุคลากรที่เข้าไปส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และประกอบกับมีปัญหาด้านความต้องการของตลาดที่ไม่แน่นอนด้วย แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ต้องเดินทางลงไปรับจ้างดูแลสวนส้มของผู้ประกอบการหรือเกษตรกรชาวสวนส้มในเขตพื้นที่อำเภอฝาง อำเภอแม่สาย อำเภอไชยปราการ อำเภอเชียงดาว และอำเภอแม่แตง ชาวปะหล่องมีความชำนาญในการปลูกชาพันธุ์ดีมาตั้งแต่ครั้งอยู่ในเมียนมาร์ ชาที่ปลูกโดยชาวปะหล่องมีคุณภาพดีมากถึงขั้นเป็นสินค้าส่งออกการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นพืชเพื่อบริโภค โดยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก นอกจากนี้ก็มีถั่วชนิดต่าง ๆ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเปะยี งาม ข้าวโพด ยาสูบมันเทศ อ้อย ฯลฯ การเลี้ยงสัตว์ ทุกหลังคาเรือนจะเลี้ยงหมูและไก่เพื่อใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น โดยปกติแล้วชาวปะหล่องไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ อาหารประจำวันส่วนใหญ่จะมีส่วนประกอบของผักและถั่ว ซึ่งนับว่ามีคุณค่าทางอาหารเทียบกับการบริโภคเนื้อสัตว์ ชาวปะหล่อง แม้จะมีความสามารถในการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถใช้ความรู้เหล่านี้ได้อย่างเต็มที่เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากขาดแคลนที่ทำกิน และไม่มีที่ทำกินที่เป็นของตัวเองอย่างแน่นอน ชาวปะหล่องจำนวนหนึ่งยึดอาชีพรับจ้างทำไร่ชาเลี้ยงตัวเอง ในขณะที่บางกลุ่มต้องอาศัยที่ดินของชาวพื้นราบปลูกพืชผักต่าง ๆ เลี้ยงชีพ ปัญหาการบุกรุกป่าสงวนเพื่อใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย และทำมาหากินโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวปะหล่อง นับว่ามีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และสภาพเศรษฐกิจของชาวปะหล่องมาก (ภาพ 2)

ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านนอแลเริ่มต้นขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2538 – 2540 เมื่อทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเปิดโครงการให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมความงามของพันธุ์พืชเมืองหนาวในสถานี นักท่องเที่ยวบางส่วนจึงมีโอกาสดูเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชนหมู่บ้านนอแล ซึ่งหมู่บ้านนอแลอยู่ห่างจากสถานีเกษตรหลวง

อ่างข้างประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง ติดกับเขตติดต่อชายแดนไทย-พม่า มีจุดชมวิวยุขแดนที่ฐานทหาร

รูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน การท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านนอแล เริ่มต้นขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ นักท่องเที่ยวส่วนมากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว เพื่อเยี่ยมชม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และเยี่ยมชมเขตติดต่อชายแดนเท่านั้น รูปแบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนอแล นักท่องเที่ยวที่ผ่านมาแวะชมแบบ Sightseeing นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีทั้งที่มาพร้อมกับบริษัทนำเที่ยวที่มีมัคคุเทศก์นำทาง และผ่านมาแล้วแวะเข้ามาเอง และทั้งที่มาด้วยรถส่วนตัวและรถจักรยานยนต์ โดยไม่มีมัคคุเทศก์นำทาง เนื่องจากหมู่บ้านนอแลเป็นหมู่บ้านชายแดนที่ติดต่อประเทศพม่า มีหน่วยชุดปฏิบัติการทหารของไทยตั้งค่ายอยู่ในหมู่บ้าน จึงทำให้หมู่บ้านนอแลเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ทั้ง ๆ ที่เป็นชายแดนไทย – พม่า เพราะเมื่ออยู่ที่ค่ายทหารไทยจะมองเห็นค่ายทหารพม่าตั้งอยู่ใกล้กัน และนอกจากนั้นยังสามารถเที่ยวชมสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปะหล่อง รวมไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้อีก เช่น จุดชมพระอาทิตย์ ตั้งอยู่บนเส้นทางไปหมู่บ้านนอแลซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับแสงอรุณยามเช้า และแสงตะวันตกขอบฟ้าได้ รวมไปถึงพิพิธภัณฑสถานประจำหมู่บ้าน (เปิดให้บริการเฉพาะช่วงเทศกาล) เป็นต้น

2) ตำบลแม่งอน หมู่ที่ 5

■ หมู่บ้านหลวง

หมู่บ้านหลวงอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฝางเป็นระยะทางประมาณ 42 กิโลเมตร และห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน 25 กิโลเมตร เส้นทางเข้าหมู่บ้านถนนสายเชียงใหม่-ฝาง ปากทางเข้าหมู่บ้านคือปากทางอ่างข้าง ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูงและเป็นภูเขา มีอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 10 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ จะมีอากาศหนาวเย็น โดยอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม ประมาณ -3 องศาเซลเซียส ในฤดูหนาวบางปีจะมีน้ำค้างแข็ง (แม่คะนึ่ง) และอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายนประมาณ 32 องศาเซลเซียส เดือนที่มีฝนตกมากที่สุด คือ ช่วงเดือนกรกฎาคม – กันยายน ของทุกปี

ประวัติความเป็นมา ชุมชนบ้านหลวงเป็นกลุ่มชาวจีนที่เดิมอาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เรียกว่า ชาวยูนนาน (Yunnan's) จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาจีนทิเบต (Sinitic) อย่างไรก็ตาม คำว่า “จีนฮ่อ” เป็นคำรวมที่คนไทยในภาคเหนือเรียกคนจีนที่อพยพจากมณฑลยูนนานที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทั้งที่เป็นพลเรือน พ่อค้า และทหารจีนคณะชาติ หมู่บ้านหลวงเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของชาว

ไทยภูเขา เผ่าลีซอ ม้ง มูเซอและเข่า เรียกชื่อหมู่บ้านตามสำเนียงผู้อยู่อาศัยเดิมว่า “มะอ่างซาง” เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2495 กองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติ (กองพล93) รวมทั้งชาวจีนยูนนานบางส่วน ได้อพยพหนีภัยสงครามผ่านประเทศพม่าเข้ามาอาศัยตั้งรกรากอยู่ที่นี้และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “มะซางซา” ตามสำเนียงชาวจีน ส่วนชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่เดิมได้ไปอาศัยอยู่ที่อื่น ได้มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านชาวจีนอพยพโดยมีการปกครองดูแลกันเองตามระบบอาวุโส และมีการสอนภาษาจีนแก่บุตรหลานในหมู่บ้านตั้งแต่นั้นมา ปี พ.ศ. 2520 กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนเขต 5 ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาควบคุมดูแลและเปิดการสอนภาษาไทย ชื่อโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 111 ซึ่งต่อมาได้ทำการมอบโอนทั้งหมู่บ้านและโรงเรียนให้มาอยู่ในความควบคุมดูแลของกองอำนาจการพัฒนาสังคมและอาชีพผู้อพยพ (บก.04) สังกัดกองบัญชาการทหารสูงสุด ในปีเดียวกันได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านหลวง” ปี พ.ศ. 2542 กองบัญชาการทหารสูงสุดได้มอบโอนหมู่บ้านหลวงให้เป็นหมู่บ้านหลักในการปกครองของกระทรวงมหาดไทยขึ้นตรงกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีหมู่บ้านคุ้ม บ้านปางม้า เป็นบ้านบริวารราษฎรประกอบด้วยชาวจีน ไทใหญ่ มูเซอ และลีซอ (สัมภาษณ์นางพวงพร เหมรัตน์ตระกูล ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหลวง, สิงหาคม 2551)

ลักษณะทางวัฒนธรรม ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรมบ้านหลวงเป็นสังคมแบบเครือญาติเป็นส่วนใหญ่มีการเคารพนับถือผู้สูงอายุ มีความรักและสามัคคีกัน ชาวจีนยูนนานนับถือศาสนาแตกต่างกัน คือ กลุ่มศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ลัทธิขงจื้อ และลัทธิบูชารพรพบุรุษ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็มักนิยมปฏิบัติตามลัทธิความเชื่อของตน สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของชาวจีนยูนนาน ก็คือ การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีน วันสารทจีน วันไหว้พระจันทร์ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเช่นไหว้บรรพบุรุษในโอกาสอื่น ๆ (ภาพ 9)

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การปกครองและกลุ่มองค์กรภายในชุมชน การปกครองภายในหมู่บ้านหลวง ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่

1) นางพวงพร เหมรัตน์ตระกูล	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน
2) นางขวัญใจ เจริญสุข	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

จำนวนประชากรและครัวเรือน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 249 คน ประชากรทั้งสิ้น บ้านหลวง 725 คน แยกเป็นชาย 310 คน และหญิง 415 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน, 2551)

ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 มีอาชีพ เกษตรกรรม เช่น การทำสวนท้อ สวนพลับสวนแอปเปิ้ล ร้อยละ 20 แบ่งเป็น อาชีพรับจ้างและค้าขาย มีผลิตผลในชุมชน ได้แก่ ผลไม้แช่อิ่ม ผ้าปัก

ทอมือ และซาเจียว โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวไม่ต่ำกว่า 23,000 บาท/คน ต่อปี โดยมีแหล่งทุนในหมู่บ้านมาจาก กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มหนุ่มสาว (กลุ่มเยาวชน) มีการดำเนินโครงการกิจกรรมในแผนพัฒนาชุมชนบ้านหลวงโดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน โดยแบ่งออกเป็น โครงการด้านเศรษฐกิจ เช่น โครงการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และด้านโครงการฝึกอบรมทำนุบำรุงรักษาชีวิต ด้านสังคม เช่น โครงการลด ละ เลิกเหล้า และโครงการสังคมสงเคราะห์เบี้ยยังชีพคนชรา ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการธนาคารขยะ เป็นต้น และด้านวัฒนธรรม เช่น โครงการสืบสานวัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น (ภาพ 8)

ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ในเส้นทางหมู่บ้านหลวง โดยใช้เส้นทางแยกจากอำเภอเชียงดาว เข้าสู่อำเภอฝางเพื่อมายังสถานีเกษตรหลวงอ่างขางที่เป็นจุดประสงค์หลักของนักท่องเที่ยว ด้วยความที่เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ (จีนฮ่อ) จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จากสภาพทำเลที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง และอยู่ติดเขตบริเวณชายแดนไทย-พม่า ทำให้มีอุณหภูมิอากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปี และเหมาะกับการปลูกพืชเมืองหนาว นอกจากนั้นชุมชนได้รับการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ทำให้ในปัจจุบัน บ้านหลวงเริ่มเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวที่จะพานักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นตามลำดับ (สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ คู่แข่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหลวง สิงหาคม, 2551)

รูปแบบของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน หมู่บ้านหลวงเป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนนานอยู่ห่างจากสถานีเกษตรหลวงอ่างขางอีกประมาณ 8 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวเข้ามาในลักษณะที่เป็นนักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางมาท่องเที่ยวโดยผ่านบริษัทนำเที่ยวหรือเดินทางมาเอง จุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชมสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และขับรถแวะชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ รอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางไปเรื่อย ๆ มีระยะทางไม่ไกลมากนัก การคมนาคมสะดวก และผ่านหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายหมู่บ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังชุมชนบ้านหลวงสามารถขับไปแวะชมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของชาวบ้านได้ นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีร้านข้าวซอยน้ำใส ไส้โต๋จีนยูนนาน และซาลาเปาหมั่นโถแบบชาวจีนให้ได้ลองชิมรสชาติกันอีกด้วย เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านจะเดินดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านรอบ ๆ หมู่บ้าน เพื่อแวะรับทานอาหารกลางวันที่เป็นข้าวซอยยูนนานน้ำใส และหมั่นโถ ที่มีให้เลือก 2-3 ร้าน และซื้อสินค้าพื้นเมืองเล็ก ๆ น้อย เช่น ใบชา ผลไม้แช่อิ่ม ผักและผลไม้เมืองหนาว

เป็นต้น เสร็จแล้วก็จะเดินทางออกจากหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยนักท่องเที่ยวจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมงเท่านั้น

▪ หมู่บ้านคุ้ม

ประวัติความเป็นมา ชุมชนหมู่บ้านคุ้ม เป็นชุมชนที่มีชาวเขาเผ่าไทใหญ่ (Shan) โดยมีประวัติว่าอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน พม่า ลาว และประเทศไทย โดยปกติชาวไทใหญ่จะเรียกตัวเองว่า “ไต” จากการสำรวจจำนวนประชากรพบกระจายอยู่ทั่วไปใน 4 จังหวัดภาคเหนือ ปัจจุบันชาวไทใหญ่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมและการแต่งกายแบบดั้งเดิมไว้ และมีบางส่วนที่เป็นชาวเขาเผ่าจีนฮ่อหรือจีนยูนนานที่อพยพตั้งถิ่นฐานมาจากหมู่บ้านหลวง อยู่รวมกัน ในชุมชนบ้านคุ้ม

ลักษณะทางวัฒนธรรม ผู้คนชนเผ่าจีนฮ่อจึงมีวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้านหลวงมากนักที่เป็นสังคมแบบเครือญาติ ยังคงเคารพนับถือผู้สูงอายุ มีความรักและสามัคคีกัน ชาวจีนยูนนานนับถือศาสนาแตกต่างกัน คือ กลุ่มศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามที่มีเพียงแค่ 2 ครอบครัวเท่านั้น รองลงมาเป็นศาสนาคริสต์ ลัทธิขงจื้อ และลัทธิบูชาบรรพบุรุษ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็มักนิยมปฏิบัติตามลัทธิความเชื่อของตน สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของชาวจีนยูนนาน ก็คือ การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีน วันสารทจีน วันไหว้พระจันทร์ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในโอกาสอื่น ๆ เช่นเดียวกับหมู่บ้านหลวง (ภาพ 4)

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ หมู่บ้านคุ้ม ชุมชนส่วนมากประกอบการค้าขาย ธุรกิจบ้านพัก อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทำถั่วเน่าแผ่น การทำผลไม้แช่อิ่ม การเย็บผ้า และเย็บเสื้อไต เป็นต้น อาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป ส่วนระบบการผลิตของพื้นที่ ปลูกพืชแบบหลากหลายปนกัน เช่น ชาชนิดต่าง ๆ ผักกาดหอม ผักชಾಯืด ต้นหอมผักชี กระเทียม สาลี และมะนาวหวาน เป็นต้น โดยได้รับการส่งเสริมจากสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ผู้ประกอบการส่วนมากในหมู่บ้านคุ้มจะดำเนินธุรกิจบ้านพัก มีจำนวนบ้านพัก มากกว่า 200 ห้อง คอยให้บริการนักท่องเที่ยว เริ่มต้นที่ราคา 500 บาทขึ้นไป (ภาพ 5)

การปกครอง หมู่บ้านคุ้มขึ้นอยู่กับหมู่บ้านหลวงมีผู้ใหญ่บ้านคนเดียวกัน คือ นางพวงพร เหมรัตน์ตระกูล จึงมีระบบการปกครองและการดำเนินกิจกรรมหรือ โครงการต่าง ๆ เช่นเดียวกับชุมชนบ้านหลวง เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านคุ้มมีจำนวนครัวเรือน 84 ครอบครัวยุคนับ 394 คน แยกเป็นชาย 184 คน แยกเป็นหญิง 207 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน, 2551)

ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว หมู่บ้านคุ้มเริ่มดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างไม่เป็นทางการมากนัก กล่าวคือ เมื่อทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าชม ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางที่สะดวกสบาย และหมู่บ้านตั้งอยู่ด้านหน้าสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จึงเป็นโอกาสให้ชุมชนบ้านคุ้มได้ประกอบธุรกิจค้าขายพืชผักเมืองหนาว และของฝากของที่ระลึก เช่น ชา และผลไม้แช่อิ่ม เป็นต้น และเริ่มดำเนินการก่อสร้างบ้านพัก และรีสอร์ทเพื่อคอยให้บริการนักท่องเที่ยว ที่ถือเป็นการเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้านคุ้ม

รูปแบบของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เนื่องจากการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนบ้านคุ้มอย่างช้า ๆ รูปแบบหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่เด่นชัด จากการบอกเล่าของชุมชนในหมู่บ้านทราบว่า นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาว โดยการนำของบริษัทนำเที่ยว หรือเดินทางมาเองบ้าง และจะเข้าพักที่รีสอร์ทและบ้านพักในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อเข้ามาพักแล้วจะเช่าจักรยาน เดินเที่ยว หรือขี่พ่อ ชมสภาพบ้าน วิถีชีวิต และแวะรับประทานอาหารพื้นเมือง เช่น อาหารจีนยูนนาน และอาหารไต (ไทใหญ่) เป็นต้น ซึ่งมีให้บริการนักท่องเที่ยวอยู่มากมายหลายร้าน อีกทั้งนักท่องเที่ยวสามารถขึ้นไปสักการะพระธาตุดอยอ่างขางที่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่นับถือบูชาของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

4.1.3 ศักยภาพของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากลักษณะทางกายภาพ และการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สามารถวิเคราะห์ศักยภาพได้ดังต่อไปนี้

จุดแข็ง

- ชุมชนแต่ละชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังสวยงามอุดมสมบูรณ์ สามารถจัดเป็นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้ และอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองอำเภอฝางมากนัก
- มีวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังเข้มแข็ง ที่สามารถศึกษาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนได้
- ชุมชนยังคงตระหนัก และรู้จักรากเหง้า ชาติพันธุ์ ของตนเองอยู่เสมอ รู้จักการใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ เช่น การออกกฎป่าชุมชน ประเพณีไหว้เจ้า ไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น
- ชุมชนมีความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวและแขกผู้มาเยือน

จุดอ่อน

- เส้นทางในการเดินทางไปยังหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านห่างไกลกัน และยังไม่สะดวกเท่าที่ควร โดยเฉพาะในฤดูฝน
- การติดต่อสื่อสารในด้านภาษาไทยค่อนข้างจะมีปัญหา โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ วัยเกิน 50 ปีขึ้นไป ต้องอาศัยกลุ่มเยาวชนเป็นล่าม
- ชุมชนยังไม่มีการจัดการด้านการท่องเที่ยว คอยต้อนรับผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว
- มีผลิตภัณฑ์ และงานงานฝีมือที่หลากหลาย และมีทักษะที่จะพัฒนาเพื่อจำหน่ายให้แก่ นักท่องเที่ยวได้ แต่ยังขาดด้านการพัฒนาคุณภาพและทักษะ

โอกาส

- มีเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงกับหมู่บ้านอื่น ๆ ใกล้เคียงได้อีกด้วย
- ชุมชนควรได้รับการปรับปรุงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
- ชุมชนแต่ละชุมชนมีองค์กรที่เข้มแข็งในการดำเนินงาน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มเยาวชน ซึ่งมีการรวมตัวกันในการทำประโยชน์ให้กับชุมชน
- อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน และส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอนและม่อนปิน สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และรีสอร์ทธรรมชาติอ่างขาง เป็นต้น

ข้อจำกัด

- ยังขาดองค์กรที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน
- บางชุมชนคนหนุ่มสาวที่มีความรู้มักจะออกไปทำงานนอกชุมชน
- ยังมีปัญหาเรื่องสิทธิบัตร และการครอบครองพื้นที่อยู่บ้าง

4.2 ตอนที่ 2 การตลาดของการท่องเที่ยว

ในการศึกษาครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจำนวน 366 คน เพื่อใช้ประกอบการศึกษาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ซึ่งประกอบด้วย การตลาด การท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว และแนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคตของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านรอบดอยอ่างขาง ผลการศึกษาจากแบบสอบถามได้นำเสนอแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิภาค อาชีพ วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

จากผลการศึกษาข้อมูลส่วนตัวของนักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนใกล้เคียงกัน คือ เป็นเพศชาย ร้อยละ 57.9 จำนวน 212 คน และเพศหญิงร้อยละ 42.1 จำนวน 154 หญิง โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน จึงมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็น ร้อยละ 25.4 รองลงมาคือวัยทำงานที่ ร้อยละ 20.5 ช่วงอายุระหว่าง 36-45 ปี และวัยรุ่นร้อยละ 17.8 อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 18-25 ปี สัดส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 15.0 ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 46-55 ปี ร้อยละ 11.5 ผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 56 ปี และร้อยละ 9.8 นักท่องเที่ยวเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ทั้งนี้สัดส่วนของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงาน และผู้สูงอายุเนื่องจากลักษณะการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางมีอากาศหนาวเย็นสดชื่นตลอดทั้งปี และแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สวยงาม อีกทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์จึงมีความเหมาะสมและเป็นที่น่าสนใจของคนในวัยดังกล่าวที่ต้องการชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา

ส่วนอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น ส่วนใหญ่ ร้อยละ 31.4 เป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ รองลงมา ร้อยละ 21.0 ประกอบธุรกิจส่วนตัวที่ใกล้เคียงกับพนักงานเอกชนที่มีสัดส่วนร้อยละ 20.2 ต่อมาร้อยละ 14.2 เป็นนักเรียน นักศึกษา สัดส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 7.7 มีอาชีพรับจ้าง และร้อยละ 5.5 ไม่ประกอบอาชีพ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า พื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สวยงาม อีกทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ดังนั้นจึงสามารถตอบสนองความต้องการของข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว และพนักงานเอกชน ที่ต้องการผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน โดยเสาะแสวงหาสถานที่ที่ห่างไกลและเป็นธรรมชาติ นักท่องเที่ยวกลุ่มอาชีพดังกล่าวจึงสนใจที่จะท่องเที่ยวพักผ่อนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ที่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักมีช่วงวันหยุดติดต่อกันหลายวัน

สำหรับภูมิภาคของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดมีความใกล้เคียงไม่ต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.7 มาจากจังหวัดเชียงใหม่ และร้อยละ 47.3 อยู่ในต่างจังหวัด เช่น เชียงราย นครสวรรค์ และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น อาจจะช่วยวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันจึงทำให้นักท่องเที่ยวส่วนมากนิยมเดินทางท่องเที่ยวกันในประเทศไทยมาก

ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามอยู่มากมาย ดังเช่น คอยอ่างขางในอำเภอฝางนี้ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอฝาง และอำเภอใกล้เคียง จึงสนใจที่จะท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและเยี่ยมชมธรรมชาติในอำเภอ และจังหวัดของตนเองมากกว่า และจะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกันมักจะมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น เชียงราย และ นครสวรรค์ เป็นต้น โดยไม่ต้องไปท่องเที่ยวยังสถานที่ไกล ๆ จากภูมิลำเนาของตนเองมากนัก ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสบายและการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

นอกจากนี้ยังพบว่าค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มายังคอยอ่างขางในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 25.7 มีค่าใช้จ่ายอยู่ระหว่างที่ 1,001-2,000 บาท รองลงมาร้อยละ 20.5 อยู่ระหว่างที่ 2,001-3,000 บาท และค่าใช้จ่ายมากกว่า 5,000 บาท มีเพียงร้อยละ 15.3 เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมาก มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางครั้งนี้เพื่อเยี่ยมชมสถานียศพรหลวงอ่างขางและธรรมชาติ ซึ่งส่วนมาก เป็นวัยทำงานที่มักกันเป็นหมู่คณะค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จึงออกรวมกันได้ จากแบบสอบถามพบว่า โดยเฉลี่ยแล้วจะไม่เกินคนละ 2,000 - 3,000 บาท ที่จะใช้จ่ายเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าซื้อของฝากของที่ระลึก เป็นต้น (ดูตาราง 1)

ตาราง 1 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ อายุ อาชีพ ภูมิลำเนา และค่าใช้จ่าย

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	212	59.7
หญิง	154	42.1
รวม	366	100
อายุ		
ต่ำกว่า 18 ปี	36	9.8
18-25 ปี	65	17.8
26-35 ปี	93	25.4
36-45 ปี	75	20.5
46-55 ปี	55	15.0
56 ปีขึ้นไป	42	11.5
รวม	366	100

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
รับจ้าง	28	7.7
นักเรียน นักศึกษา	52	14.2
ข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ	115	31.4
พนักงานเอกชน	74	20.2
ธุรกิจส่วนตัว	77	21.0
อื่น ๆ	20	5.5
รวม	366	100
ภูมิลำเนา		
เชียงใหม่	193	52.7
ต่างจังหวัด	173	47.3
รวม	366	100
ค่าใช้จ่าย		
น้อยกว่า 1,000	30	8.2
1,001-2,000	94	25.7
2,001-3,000	75	20.5
3,001-4,000	41	11.2
ลักษณะ		
4,001-5,000	70	19.1
มากกว่า 5,000	56	15.3
รวม	366	100

ในส่วนของวัตถุประสงค์ในการมาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ในครั้งนี้ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.9 ต้องการมาเพื่อเยี่ยมชมสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง รองลงมาร้อยละ 41.3 เพื่อชมธรรมชาติทั่วไป เช่น ดูนก ชมพระอาทิตย์ ชมทะเลหมอก เป็นต้น แต่วัตถุประสงค์เพื่อเยี่ยมชมชุมชนหมู่บ้านชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางมีสัดส่วนเพียงแค่ร้อยละ

ละ 26.8 เท่านั้น ที่เหลือสัดส่วนอีกร้อยละ 10.4 มีความต้องการเพื่อซื้อสินค้าเมืองหนาว และอื่น ๆ อีกร้อยละ 1.1 (ดูตาราง 2-6)

ตาราง 2 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว

เพื่อเยี่ยมชมสถานียศธรหลวงอ่างขาง		
ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เลือก	245	66.9
ไม่เลือก	121	33.1
รวม	366	100

จากตารางวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานียศธรหลวงอ่างขาง สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ด้วยเหตุที่คดอยอ่างขางมีชื่อเสียงและศักยภาพด้านความสวยงามของพืชพรรณไม้เมืองหนาวในสถานีวิจัยศธรหลวงอ่างขาง นักท่องเที่ยวส่วนมากจึงให้ความสนใจที่จะมาเยี่ยมชมสถานียศธรหลวงอ่างขางและธรรมชาติบนคดอยอ่างขางมากกว่ากิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ดังนั้นจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้เลือกเยี่ยมชมสถานียศธรหลวงอ่างขางนั้น อาจมีวัตถุประสงค์ หรือความต้องการอื่น ๆ เช่น เพื่อเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขา หรือเพื่อหาซื้อของฝากของที่ระลึก เป็นต้น

ตาราง 3 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติ

เพื่อชมธรรมชาติ		
ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เลือก	151	41.3
ไม่เลือก	215	58.7
รวม	366	100

จากตารางวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่า จำนวนนักท่องเที่ยวส่วนมาก ต้องการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมในกิจกรรมอื่น ๆ มากกว่า เที่ยวชมธรรมชาติรอบคดอยอ่างขาง ซึ่งจากการสังเกตพบว่า นักท่องเที่ยวที่ต้องการชมธรรมชาติรอบคดอยอ่างขาง มักจะเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาตั้งแคมป์เพื่อสัมผัสอากาศหนาว ชมพระอาทิตย์ ดูนก ฯลฯ เท่านั้น

ตาราง 4 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยวจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อชมหมู่บ้านชาวเขา

เพื่อเยี่ยมชมชุมชนหมู่บ้านชาวเขา		
เลือก	98	26.8
ไม่เลือก	268	73.2
รวม	366	100

จากตารางวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากรู้จักและต้องการท่องเที่ยวในสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง เท่านั้น นักท่องเที่ยวมักไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนชาวเขารอบคอกอ่างขางมากนัก ถึงจะทราบก็ไม่สามารถหาซื้อและประทับใจได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวยังขาดข้อมูลด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการพัฒนาและจัดการในด้านการตลาดของการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ชุมชนจึงจะสามารถพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้

ตาราง 5 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยวจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อซื้อสินค้าเมืองหนาว

เพื่อซื้อสินค้าเมืองหนาว		
ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เลือก	38	10.4
ไม่เลือก	328	98.6
รวม	366	100

จากตารางต่าง ๆ ข้างต้น ที่แสดงวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวในพื้นที่คอกอ่างขาง แสดงให้เห็นอยู่แล้วว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากต้องการเพื่อที่จะท่องเที่ยวในสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง เพื่อชมธรรมชาติ และเพื่อเยี่ยมชมชุมชนชาวเขารอบสถานีฯ เท่านั้น โดยที่การเลือกซื้อสินค้าเมืองหนาว หรือของฝากของที่ระลึกเป็นเพียงผลพลอยได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ภูมิลำเนา และค่าใช้จ่ายร่วมด้วยแล้ว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ มีโอกาสที่จะหาซื้อสินค้าเมืองหนาวได้ตลอดเวลา ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในครั้งนี้อยู่เพียงคนละ 1,001-2,000 บาท เท่านั้น ที่เป็นค่าที่พักและค่าอาหาร ไม่มีความต้องการที่จะซื้อสินค้าหรือของฝากของที่ระลึกมากนัก ดังนั้น ชุมชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องพิจารณาแล้วว่า จะปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าของตนเอง ให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในจังหวัดของตนเอง (ก่อน) ได้อย่างไร

ตาราง 6 จำนวนร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อเหตุผลอื่น ๆ

เหตุผลอื่น ๆ		
เลือก	4	11.1
ไม่เลือก	362	98.9
รวม	366	100

ส่วนในด้านวัตถุประสงค์อื่น ๆ ในการท่องเที่ยวครั้งนี้ จากตารางแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากยังพึงพอใจ และมีวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความต้องการและความพึงพอใจของแต่ละบุคคล นั้นหมายความว่า ไม่ว่าวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวจะมาเพื่ออะไรก็ตาม นักท่องเที่ยวก็ไม่อาจจะทิ้งวัตถุประสงค์รองหรือกิจกรรมต่าง ๆ บนดอยอ่างขางได้ ดังนั้น จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนเพียงน้อยนิดเท่านั้น ที่จะไม่มีความประสงค์ ในการมาท่องเที่ยวในครั้งนี้ จึงเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นให้ผู้ชมชนเตรียมรับมือกับการท่องเที่ยวที่กำลังจะมาถึง

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ในด้านส่วนผสมทางการตลาด ได้แก่ ความพึงพอใจในด้านสินค้า (ชุมชนหมู่บ้าน) ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายหรือช่องทางการติดต่อกับสถานที่ และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นสถานการณ์การตอบของนักท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากตารางความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.53 แต่เมื่อแยกพิจารณาแต่ละหมู่บ้านแล้ว แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในหมู่บ้านคุ้ม และหมู่บ้านหลวง ในระดับมากเหมือนกัน และพึงพอใจหมู่บ้านขอบด้ง และหมู่บ้านนอแล ในระดับปานกลางเหมือนกัน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.66 3.51 3.49 และ 3.45 ตามลำดับ (ดูตาราง 7)

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อส่วนผสมทางการตลาดด้านสินค้า (Product)

ด้านสินค้า	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD.	แปลค่าระดับความเหมาะสม
			และความพึงพอใจ
หมู่บ้านคุ้ม	3.66	0.84	มาก
หมู่บ้านหลวง	3.51	0.76	มาก
หมู่บ้านนอแล	3.45	0.91	ปานกลาง
หมู่บ้านขอบด้ง	3.49	0.85	ปานกลาง
รวม	3.53	0.84	มาก

ในด้านราคา ประกอบไปด้วย ค่าบริการนำเที่ยว ค่ากิจกรรมท่องเที่ยว ค่าอาหาร ค่าที่พัก และค่าของฝากของที่ระลึก แสดงว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.40 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยแล้ว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในราคาอาหาร และที่พัก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มากที่สุด คือ 3.53 และพึงพอใจในราคาค่าบริการนำเที่ยวระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.22 (ดูตาราง 8)

ตาราง 8 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อส่วนผสมทางการตลาดด้านราคา (Price)

ด้านราคา	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD.	แปลค่าระดับความเหมาะสม
			และความพึงพอใจ
ค่าบริการนำเที่ยว	3.22	0.95	ปานกลาง
ค่ากิจกรรมท่องเที่ยว	3.33	0.88	ปานกลาง
ค่าอาหาร และค่าที่พัก	3.53	0.90	มาก
ราคาของฝากของที่ระลึก	3.50	0.96	ปานกลาง
รวม	3.40	0.92	ปานกลาง

ในส่วนของช่องทางการจัดจำหน่ายหรือช่องทางการติดต่อกับสถานที่ พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.12 ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพึงพอใจที่จะติดต่อโดยตรงกับทางสถานที่ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.62 รองลงมาจะติดต่อกับหน่วยงานราชการ บริษัทนำเที่ยว และเว็บไซต์อินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางคือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.07 2.99 และ 2.81 ตามลำดับ (ดูตาราง 9)

ตาราง 9 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อส่วนผสมทางการตลาดด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)

ช่องทางการจัดจำหน่าย	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD.	แปลค่าระดับความเหมาะสม
			และความพึงพอใจ
ติดต่อโดยตรงกับทางสถานที่	3.62	1.11	มาก
ติดต่อหน่วยงานราชการ	3.07	0.92	ปานกลาง
ติดต่อบริษัทนำเที่ยว	2.99	0.91	ปานกลาง
ติดต่อผ่านเว็บไซต์อินเทอร์เน็ต	2.81	1.06	ปานกลาง
รวม	3.12	1.00	ปานกลาง

การประชาสัมพันธ์ ที่ประกอบด้วย ความหลากหลายของสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ หนังสือท่องเที่ยว รายการสารคดีน้ำเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐและเอกชน พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และเห็นว่ามีความเห็นเหมาะสม โดยรวม ในระดับปานกลาง คือมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.08 และเมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบย่อยแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจใกล้เคียงกันระหว่างการประชาสัมพันธ์ในหนังสือท่องเที่ยว และแผ่นป้ายแผ่นพับ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.31 และ 3.29 ตามลำดับ ส่วนการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐและเอกชนนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.79 (ดูตาราง 10)

ตาราง 10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อ ส่วนผสมทางการตลาดด้านการประชาสัมพันธ์ (Promotion)

การประชาสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD.	แปลค่าระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจ
แผ่นป้ายแผ่นพับ	3.29	1.18	มาก
หนังสือท่องเที่ยว	3.31	1.16	ปานกลาง
รายการสารคดีนำเที่ยว	2.94	1.19	ปานกลาง
การประชาสัมพันธ์ของภาครัฐและเอกชน	2.79	1.01	ปานกลาง
รวม	3.18	1.14	ปานกลาง

จากตารางการวิเคราะห์แนวโน้มทางการตลาดของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ซึ่งเป็นสถานการณ์การตอบของนักท่องเที่ยว ในด้านส่วนผสมทางการตลาด ประกอบด้วย สินค้า (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการประชาสัมพันธ์ (Promotion) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพึงพอใจอยู่ในระดับหนึ่ง โดยมีความพึงพอใจมากในตัวสินค้า (Product) ในที่นี้หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง แสดงให้เห็นว่า ชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งความงดงามของธรรมชาติ และพรรณพืชเมืองหนาว จึงสามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวทุกครั้งที่มาเยือน แต่เมื่อพิจารณาในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และการประชาสัมพันธ์กลับพบว่า ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางควรดำเนินการพัฒนา และปรับปรุงส่วนผสมทางการตลาดในด้านดังกล่าวอย่างเร่งด่วน ให้เพียงพอและเหมาะสมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่กำลังจะมาถึง

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อพื้นที่ท่องเที่ยว

เป็นข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวได้เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการสภาพแวดล้อม และการท่องเที่ยวของชุมชนในประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่นักท่องเที่ยวเสนอแนะให้ดำเนินการจัดการมากที่สุด คือ เรื่องขยะ นักท่องเที่ยวพบเจอขยะ เช่น พลาสติก ขวดน้ำ กล่องโฟม ฯลฯ อยู่มาก ซึ่งพบว่าในแต่ละ

ชุมชนหมู่บ้านไม่ค่อยมีถังขยะ โดยเฉพาะที่หมู่บ้านคุ้มที่เป็นจุดผ่านเข้าออกโครงการหลวง และเป็นจุดพักซื้อสินค้าของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว จึงทำให้มีขยะเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน บ้างก็เสนอแนะเรื่องควรปลูกพันธุ์พืชเพิ่มริมสองฝั่งถนน และเรื่องหญ้าที่ขึ้นรกร้างริมสองฝั่งถนน อาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้กับนักท่องเที่ยวและผู้เดินทางที่ไม่ชำนาญกับเส้นทาง

2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวส่วนมากได้เสนอและแนะนำให้แต่ละชุมชนดำเนินการจัดการในเรื่องแผ่นป้าย เพื่อบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมา สถานที่ท่องเที่ยว และสิ่งดึงดูดใจในชุมชน เพื่อเป็นการแนะนำความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าเยี่ยมชมชุมชน เรื่องถนนหนทางในแต่ละชุมชนหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านขอบด้งที่ถนนทางเข้าหมู่บ้านยังไม่ได้มีการพัฒนา หากลำบากต่อการสัญจรไปมาของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

3. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเสนอแนะให้แต่ละชุมชนมีการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น การเดินป่า การแสดงพื้นเมือง การเยี่ยมชมแปลงเกษตร และที่พักแบบ Home Stay เป็นต้น และควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้ความรู้ความเข้าใจ แก่นักท่องเที่ยวด้วย

สรุป คือ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในระดับหนึ่ง อีกทั้งยังเสนอแนะความคิดเห็นในการจัดการสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนรอบคองอย่างขางในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ถึงอย่างไรนักท่องเที่ยวส่วนมากก็ยังคงต้องการให้ชุมชนอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และทรัพยากรทางธรรมชาติของตนเองไว้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชน

4.3 ตอนที่ 3 ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในองค์ประกอบของพื้นที่ด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านสิ่งดึงดูดใจอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.53 โดยแยกองค์ประกอบของสิ่งดึงดูดใจออกเป็น สิ่งดึงดูดใจด้านธรรมชาติและพืชพรรณเมืองหนาว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.70 ซึ่งใกล้เคียงกับสิ่งดึงดูดใจในด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณี ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 รองลงมาเป็นความพึง

พอใจในด้านอาหาร และของฝากของที่ระลึก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.61 ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.11

ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน คือ ระดับปานกลาง ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านบุคลากร ได้แก่ ความพร้อมในการให้บริการ ทัศนคติไมตรี และการแนะนำความรู้ก่อนเข้าเยี่ยมชมสถานที่ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.40 ต่อมาด้านบริการ ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มาตรการความปลอดภัย (ชีวิต และทรัพย์สิน) ที่พักอาศัย และร้านค้า ร้านอาหาร โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.30 และสุดท้ายความพึงพอใจในด้านกายภาพ ได้แก่ ป้ายสื่อความหมายและป้ายบอกทาง ความเพียงพอของห้องสุขา ความเพียงพอของถังขยะ ระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า น้ำประปา) เครือข่ายโทรศัพท์ และInternet โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 2.78

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.00 แบ่งแยกองค์ประกอบออกเป็น ด้านเส้นทางถนนในการเดินทาง ด้านความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว และด้านระบบการคมนาคมขนส่ง (รถรับจ้างเหมาคัน และรถโดยสารประจำทาง) (ดูตาราง 11)

ตาราง 11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (3As.)

สิ่งดึงดูดใจ	แปลค่าระดับความเหมาะสม		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า SD.	และความพึงพอใจ
กิจกรรมการท่องเที่ยว	3.11	1.15	ปานกลาง
วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี	3.69	1.13	มาก
ธรรมชาติและพืชพรรณเมืองหนาว	3.70	0.96	มาก
อาหารของฝากของที่ระลึก	3.61	0.99	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.53	1.15	มาก
สิ่งอำนวยความสะดวก (ด้านบุคลากร)			
ความพร้อมในการให้บริการ	3.32	0.93	ปานกลาง
ทัศนคติไมตรีในการต้อนรับ	3.46	0.91	ปานกลาง
การแนะนำความรู้ก่อนเข้าเยี่ยมชมสถานที่	3.40	1.01	ปานกลาง
รวม	3.40	0.95	ปานกลาง

ตาราง 11 (ต่อ)

สิ่งอำนวยความสะดวก	ค่าเฉลี่ย	แปลค่าระดับความเหมาะสมและความพึงพอใจ	
		ค่า SD.	
สิ่งอำนวยความสะดวก (ด้านการบริการ)			
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	3.09	1.24	ปานกลาง
ที่พักอาศัย	3.54	0.87	มาก
ร้านค้า ร้านอาหาร	3.37	0.88	ปานกลาง
มาตรการความปลอดภัย	3.17	1.01	ปานกลาง
รวม	3.30	1.00	ปานกลาง
สิ่งอำนวยความสะดวก (ด้านกายภาพ)			
ป้ายสื่อความหมาย ป้ายบอกทาง	2.91	0.94	ปานกลาง
ความเพียงพอของห้องสุขา	2.70	0.98	ปานกลาง
ความเพียงพอของถังขยะ	2.66	0.96	ปานกลาง
ระบบสาธารณูปโภค	2.99	2.02	ปานกลาง
ระบบเครือข่ายโทรศัพท์ และ Internet	2.64	0.99	ปานกลาง
รวม	2.78	1.18	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.16	1.04	ปานกลาง
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
ระบบการคมนาคมขนส่ง			
- รถโดยสารประจำทาง	2.98	0.94	ปานกลาง
- รถรับจ้างเหมาคัน	3.01	0.98	ปานกลาง
เส้นทางถนนในการเดินทาง	3.03	0.82	ปานกลาง
ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวต่อวัน	3.03	1.04	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวมด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.00	0.95	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบของการท่องเที่ยว	3.23	1.02	ปานกลาง

สรุปได้ว่า ในส่วนของขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงแหล่ง

ท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับหนึ่ง โดยส่วนมากพึงพอใจในด้าน สิ่งดึงดูดใจ ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติและพืชพรรณเมืองหนาว วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี อาหารของ ผักของที่ระลึก และกิจกรรมการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนมีความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยว แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มทางการตลาดแล้ว คาดการณ์ว่าจะมีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นชุมชนควรดำเนินการจัดการด้านการท่องเที่ยว และกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยวในแต่ละวันให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมและชุมชน ชาวเขาอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางน้อยที่สุด

4.4 ตอนที่ 4 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวต่อสภาวะแวดล้อมและชุมชนชาวเขาอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

การศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในครั้งนี้ มีความเกี่ยวข้องกับระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยวที่มีลักษณะขอบเขตและรูปแบบที่กว้างขวางและหลากหลาย ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 ผลกระทบทางบวก

ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ อบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) หมู่บ้านนอแล

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมู่บ้านนอแลมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น ชายแดนไทย-พม่า จุดชมวิว และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวเขาเผ่าปะหล่อง หมู่บ้านนอแลจึงเป็นที่นิยมแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม จนทำให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน จากการขายสินค้าพื้นเมืองให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ผ้าทอ กระเป๋าผ้า รวมไปถึงพืชผักเมืองหนาว เช่น สตอร์เบอร์รี่ พลับ ฯลฯ ที่จัดส่งให้โครงการหลวงเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว และทางคณะกรรมการหมู่บ้านนอแลได้จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จากองค์การบริหารส่วนตำบลม่อนปิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวเช่าขี่ม้าในชาวฤดูการท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดอาชีพเสริมนอกฤดูกาลผลิต โดยไม่ต้องออกไปนอกชุมชน อีกทั้งผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดโอกาสการจ้างงานขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และอ่างขางอมาร์ริ รีสอร์ทได้หยิบยื่น โอกาสและอาชีพให้กับกลุ่มเยาวชนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึง 6 ในด้านต่าง ๆ

แล้วแต่ความถนัดและความสามารถของกลุ่มเยาวชนนั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่สร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนเป็นอย่างมาก และจากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่าชุมชนหมู่บ้านนอแลมีศักยภาพในด้านระบบเศรษฐกิจอย่างมาก เช่น การซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์ร้านเครื่องใช้ไฟฟ้าร้านหนึ่ง(ร้านสัมพันธ์พาณิชย์) ในตัวเมืองอำเภอฝาง พบว่า ในปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2550) หมู่บ้านนอแลสั่งซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าชุมชนหมู่บ้านนอแลได้รับผลกระทบทางบวกหรือผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ผลกระทบทางสังคม นายอ่อน สุนันตา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านนอแล เล่าว่า หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามา ชุมชนได้มีการพัฒนาสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น สร้างถนน น้ำประปา (ประปาภูเขา) ไฟฟ้า ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน พิพิธภัณฑ์ชาวเขาเผ่าปะห่อง และวัด เป็นต้น และในอนาคตกำลังจะมีสถานีอนามัยขนาดย่อมที่ดำเนินการก่อสร้าง โดยกลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนได้รับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย ชุมชนมีการรับรู้ข่าวสารจากภายนอกมากขึ้น อีกทั้งคณะกรรมการหมู่บ้านได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้านหัตถกรรม และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น เพื่อทำการจัดสรรแบ่งหน้าที่กันไปเพื่อต้อนรับฤดูกาลท่องเที่ยวที่กำลังจะมาเยือน

2) หมู่บ้านขอบด้ง

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอคำ เป็นชาวเขาเผ่าแรกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่คอยอ่างขาง มีสภาพอากาศหนาวเย็นและมีหมอกปกคลุมเกือบตลอดทั้งปี ติดต่อกันเป็นเวลานานหลายเดือน หมู่บ้านขอบด้งยังคงรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น การแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีกินวอ (ประเพณีปีใหม่ของเผ่ามูเซอคำ) เป็นต้น จึงทำให้ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก หมู่บ้านขอบด้งได้รับการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรจากโครงการหลวงอ่างขางให้ปลูกพืชเมืองหนาว เช่น สตอร์เบอร์รี่ ลูกพลับ ลูกท้อ บัวยี่ สาเล่ และปลูกไม้ดอกเบญจมาศ เป็นต้น เพื่อจัดส่งให้ทางโครงการหลวงจัดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เกษตรกรจะทำการเก็บเกี่ยวผลผลิต ระหว่างเดือนตุลาคม – เดือนมกราคม ซึ่งเป็นชาวฤดูกาลท่องเที่ยวจึงเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานสร้างอาชีพขึ้นในชุมชน เช่น งานหัตถกรรมการถักหญ้าอิบูแค (เป็นกำไลข้อมือ) งานทอผ้า เครื่องเงิน เครื่องจักสาน เป็นต้น อีกทั้งยังมีรายได้เสริมเล็ก ๆ น้อย ๆ จากการเก็บฟืน (จากโครงการป่าชุมชน)เพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่นิยมกางเต็นท์ ถือได้ว่าเป็นการสร้างงานสร้างรายได้

ให้กับชุมชนในช่วงฤดูกาลนี้เป็นอย่างมาก จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับสมาชิกอาสาสมัครหมู่บ้านท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทำให้ทราบว่าชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ 15,000 บาท ซึ่งถือว่าเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ครอบคลุมไปยังกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านที่สามารถทำการแสดงฟ้อนรำ (เต็นจะกี) ของชนเผ่าแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม โดยทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางหรือทางรีสอร์ทธรรมชาติอาจจะเป็นผู้ติดต่อการแสดงกับทางผู้ใหญ่บ้านหรือกับทางโรงเรียนบ้านขอบด้งเอง ซึ่งจะทำการแสดงนอกสถานที่เนื่องจากในชุมชนจะมีการแสดงในช่วงเทศกาลประเพณีปีใหม่เท่านั้น (เป็นข้อตกลงของคณะกรรมการหมู่บ้าน) เด็ก ๆ หรือเยาวชนกลุ่มนั้นก็จะได้ค่าตอบแทนสร้างความภาคภูมิใจที่สามารถหารายได้ให้กับตนเองได้ อีกทั้งยังได้มีโอกาสเข้าฝึกอบรม “โครงการมัคคุเทศก์น้อย” กับทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางและทางรีสอร์ทธรรมชาติอ่างขาง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนมีศักยภาพในการให้บริการนักท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้าน เกิดความรักความหวงแหนชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และเกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีของตนเองไว้ให้คงอยู่ตลอดไป (สัมภาษณ์นายจะกำ เขมิกา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านขอบด้ง, 2552)

ผลกระทบทางสังคม ชุมชนมุเซอคำมีการพัฒนาในด้านระบบสาธารณสุขโลกโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับหมู่บ้านนอแล (เพราะอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเดียวกัน) หมู่บ้านขอบด้งมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 150 คน มีทั้งนักเรียนในหมู่บ้านขอบด้งเอง และนักเรียนจากหมู่บ้านนอแล ถือได้ว่านักเรียนโรงเรียนบ้านขอบด้งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากนักเรียนได้ทำการฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์น้อยประจำหมู่บ้านของตนเอง ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในตนเองกล้าคิดกล้าแสดงออกและเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชนเผ่าของตนเอง อีกทั้งชาวบ้านยังมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวมากกว่าเมื่อก่อน (ที่นักท่องเที่ยวจางจิวจาริตประเพณีด้วยความไม่รู้ในวัฒนธรรม) เมื่อมีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยคอยให้ข้อมูลที่ถูกต้องไม่บิดเบือนแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวได้สร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการท่องเที่ยวและด้านต่าง ๆ มากขึ้น จะเห็นได้จากการประชุมหมู่บ้านในทุก ๆ เดือน ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นและสนใจช่วยกันแก้ปัญหาในทุก ๆ หัวข้อ การประชุม รวมไปถึงการลงมติหรือกฎประจำหมู่บ้านเพื่อความสงบสุขภายในหมู่บ้าน เช่น กฎมีอยู่ว่า ให้ครอบครัวที่เลี้ยงหมูทำคอกหมูขังหมูไว้ไม่ให้ออกไปหากินทำลายพืชผลทางการเกษตรที่ชาวบ้านปลูกไว้ หากฝ่าฝืนจนเกิดความเสียหายขึ้นเจ้าของหมูจะถูกปรับ เป็นเงิน 500 บาท เป็นต้น อีกทั้งในหมู่บ้านยังมีการสร้างบ้านตัวอย่างที่มีข้าวของ

เครื่องใช้เสมือนบ้านจริงทุกอย่าง สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมวิถีชีวิตของชนเผ่ามูเซอได้อย่างสะดวกขึ้น โดยไม่ต้องเข้าไปในบ้านจริงของชาวบ้านเหมือนที่เคยผ่านมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชุมชนหมู่บ้านขอบด้งมีการพัฒนาทางด้านสังคมภายในหมู่บ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลม่อนปิ่น โรงเรียนบ้านขอบด้ง และสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

3) หมู่บ้านหลวง

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมู่บ้านหลวงมีต้นทุนการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าจีนฮ่อหรือจีนยูนนาน ที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ (กองพล 93) มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่มีความสำคัญ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย จึงเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ถือได้ว่าเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก นอกเหนือจากการทำการเกษตรซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนแล้ว ยังมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกต่อการเข้าถึง เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาจากอำเภอเชียงดาว เพื่อมาท่องเที่ยวยังสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ก็จะผ่านหมู่บ้านหลวงก่อนเสมอ จึงเป็นโอกาสที่จะสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนบ้านหลวงเป็นอย่างมาก เพราะระหว่างทางเข้าหมู่บ้านจะมีจุดจำหน่ายสินค้าแปรรูป และสินค้าพื้นเมืองที่ทางชุมชนจัดตั้งขึ้น เช่น พืชผักและผลผลิตทางการเกษตร ผลไม้แช่อิ่ม ชาเขียว และผ้าปักทอมือ เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน จะพบร้านข้าวซอยน้ำใสสไตล์จีนยูนนาน และซาลาเปาหมั้น โดแบบชาวจีนให้ได้ลองชิมรสชาติอยู่มากมายหลายร้าน นอกจากนั้นเกษตรกรบางกลุ่มที่มีพ่อ ลา และม้าเป็นสัตว์เลี้ยงสำคัญที่ใช้ในการบรรทุกผลิตผลทางการเกษตรแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญของรายการการท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้มาเยือนได้ขี่ชมทิวทัศน์รอบหมู่บ้าน นายสมบัติ ลุงปา เจ้าหน้าที่โครงการหลวง กล่าวว่า บนดอยอ่างขางมีนกมากมายหลากหลายชนิด แต่จะมีนกหายากบางชนิดที่บ้านหลวงเท่านั้น จึงทำให้ในทุก ๆ ปีมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวยังหมู่บ้านหลวงเพื่อการดูนก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมู่บ้านหลวงได้ใช้ภูมิปัญญา และทรัพยากรที่มีอยู่ในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบทางสังคม หมู่บ้านหลวงมีการพัฒนาในด้านระบบสาธารณสุขไปไกลเช่นเดียวกับหมู่บ้านขอบด้งและหมู่บ้านนอแล มีมัสยิด โบสถ์ อ่างเก็บน้ำ อาคารเอนกประสงค์ และโรงเรียนบ้านหลวงที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ระบบด้านการสื่อสารในหมู่บ้านยังไม่

สะดวกเท่าที่ควร เช่น สัญญาโทรศัพท์ แต่ก็มิได้เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน นางเฉลียว กุ่มคำ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน กล่าวว่า ชุมชนบ้านหลวงมีการปกครองโดยระบบประชาธิปไตยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น จากการที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นภายในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้านส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มเยาวชน โดยได้รับการส่งเสริมจากโครงการหลวงอ่างขาง โดยในรอบปีที่ผ่านมามีการรณรงค์การกำจัดลูกน้ำยุงลาย ป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก โรคพิษสุนัขบ้า ป้องกันบำบัดและประชาสัมพันธ์ต่อต้านยาเสพติดโดยประสานความร่วมมือกับทหาร ตำรวจ ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมการต่อต้านยาเสพติดในกลุ่มเด็กนักเรียนและเยาวชน และการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย รวมไปถึงการรณรงค์ปลูกป่า การปรับแต่งภูมิทัศน์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการรักษาความสะอาดภายในหมู่บ้าน เพื่อเตรียมต้อนรับฤดูกาลท่องเที่ยวที่กำลังจะมาเยือน

4) หมู่บ้านคุ้ม

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมู่บ้านคุ้มตั้งอยู่ด้านหน้าสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีบางส่วนที่ประกอบธุรกิจค้าขายของฝากของที่ระลึก และธุรกิจบ้านพัก ถือได้ว่าหมู่บ้านคุ้มประกอบธุรกิจค้าขายมากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วยความที่ตั้งอยู่ด้านหน้าสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จึงทำให้หมู่บ้านคุ้มได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี จากการจำหน่ายของฝากของที่ระลึก เช่น ผลไม้แช่อิ่ม ชาชนิดต่างๆ และอุปกรณ์การชงชา เป็นต้น รวมไปถึงร้านค้า ร้านอาหารที่คอยให้บริการ ไม่เพียงแต่นักท่องเที่ยว และชาวบ้านทั่วไปในชุมชนและระแวกใกล้เคียงยังต้องเข้ามาใช้บริการร้านค้าในหมู่บ้านคุ้มเพราะถือว่ามีร้านค้ามากที่สุดและใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านคุ้มมีธุรกิจบ้านพักถึง 5 แห่ง ได้แก่ บ้านพักนงา บ้านพักสุวรรณภูมิ บ้านพักเลาดิง บ้านพักอ่างขางวิลล่า และอ่างขางฮิลล์รีสอร์ท เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานในชุมชนขึ้นในช่วงนอกฤดูการผลิตสร้างรายได้ให้คนในชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนเด็ก ๆ ในชุมชนนอกจากจะช่วยผู้ปกครองขายของแล้ว ยังมีโอกาสหารายได้พิเศษจากการการแนะนำสถานที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว โดยทางสถานที่พักจะให้สินน้ำใจแก่เด็ก ๆ ครั้งละ 100 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน อีกทั้งในช่วงฤดูการท่องเที่ยวที่พักไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทางโรงเรียนบ้านคุ้ม หรือ โรงเรียนเทพศิรินทร์ จึงเปิดโรงเรียนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมในโรงเรียนได้ โดยมีได้เรียกเก็บค่าใช้บริการเพียงแต่ให้นักท่องเที่ยวร่วมบริจาคเงินตามกำลังศรัทธา โดยมีนักเรียนและอาจารย์บางส่วนเป็นผู้ดูแลนักท่องเที่ยว (เป็นช่วงปิดภาค

เรียน) สร้างความเชื่อมั่นให้เด็ก ๆ ในชุมชนในการให้บริการนักท่องเที่ยว และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อที่จะกลับมาท่องเที่ยวในครั้งต่อไป (สัมภาษณ์อาจารย์โรงเรียนเทพศิรินทร์, 2552)

ผลกระทบทางสังคม หมู่บ้านคุ่มเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาในในทุก ๆ ด้าน มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ เพราะด้วยเหตุที่ตั้งอยู่ด้านหน้าสถานีเกษตรหลวงอ่างขางจึงมีโอกาที่จะพัฒนาเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา หมู่บ้านคุ่มมีสถานีอนามัยประจำหมู่บ้านที่คอยให้บริการทุกคนในชุมชนและคนนอกชุมชน เจ้าหน้าที่ในโครงการหลวง และนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปใช้บริการของสถานีอนามัย จึงได้ทราบว่าทางสถานีอนามัยไม่เรียกเก็บค่าบริการ จะเก็บเฉพาะตัวยาหรืออุปกรณ์บางชนิดเท่านั้น เพียงแต่ให้ร่วมบริจาคตามจิตศรัทธา จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจำนวนมากมีความมั่นใจที่จะเข้ารักษาที่ทางสถานีอนามัยมากขึ้น นอกจากนั้นหมู่บ้านคุ่มได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงในด้านการจัดสถานที่ค้าขาย (Zoning) ให้มีการจัดการอย่างเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้นเพื่อความสวยงามและความสะอาดสบายแก่นักท่องเที่ยวในการหาซื้อสินค้า หมู่บ้านคุ่มยังมีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน คือ โรงเรียนเทพศิรินทร์ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กล่าวได้ว่า ผลกระทบทางบวกจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ถือได้ว่าพัฒนาไปได้ด้วยดี มีการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งการบริการด้านต่าง ๆ ทางสังคมก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ ชาวบ้านเริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ถึงแม้ว่ากิจกรรมท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลต่อกิจกรรมทางสังคมของชุมชนโดยตรงแต่ทำให้ชุมชนมีกิจกรรมทางสังคมเพิ่มขึ้นเนื่องจากหน่วยงานรัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้น การพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร โทรคมนาคมและการศึกษานอกระบบ กลุ่มเยาวชนได้รับการศึกษาในขั้นพื้นฐานที่ดีที่จะเติบโตเป็นกำลังของชุมชนต่อไป มีการแลกเปลี่ยนทัศนะจากคนภายนอกมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนได้รับรู้ข่าวสารได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์สามารถรับรู้ถึงสภาพสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น รับรู้ถึงปัญหา และรู้เท่าทันกับปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชนมีความพึงพอใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการช่วยกันคิดช่วยกันวางแผน ลงมือปฏิบัติ ปรับปรุงแก้ไขปัญหา และประเมิผลการทำงานของตนเองเพื่อการพัฒนาในครั้งต่อไป โดยแต่ละชุมชนได้รับความสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลของแต่ละชุมชน หมู่บ้าน และสถานีเกษตรหลวงอ่างขางที่เป็นหน่วยงานหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของ

ชุมชน ถือได้ว่าผลกระทบทางบวกจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะในขณะเดียวกันชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของตนเอง ไว้ได้เป็นอย่างดี

4.4.2 ผลกระทบทางลบ

ในการศึกษาผลกระทบทางลบในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในครั้งนี้ เป็นการคาดการณ์ และคิดวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนถึงผลกระทบทางลบในอนาคตโดยมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ผลกระทบด้านสภาพแวดล้อม

จากการที่ได้สอบถามพูดคุยกับชาวบ้านในแต่ละชุมชนพบว่า ในอดีตชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางนั้นเป็นพื้นที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติป่าไม้และขุนเขา นับตั้งแต่เริ่มมีชุมชนเกิดขึ้น (พ.ศ. 2527) ในช่วงก่อนการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ มลภาวะของเสียต่าง ๆ เช่น มลภาวะทางอากาศ มลภาวะทางเสียง และขยะของเสีย ยังมีไม่มากนักส่วนใหญ่ขยะต่าง ๆ จะเป็นขยะจากบ้านเรือนที่สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ ชุมชนจะจัดการ โดยการเผาและฝัง เนื่องจากแต่ละชุมชนมีประชากรน้อยประกอบกับการบริโภคของชุมชนเป็นการบริโภคจากธรรมชาติเป็นหลัก สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคารบ้านเรือน ก็สร้างขึ้นจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ดิน ไม้ไผ่ และ ไม้เต็ง เป็นต้น หลังจากที่มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในชุมชนลักษณะการบริโภคที่เข้ามาจากภายนอกชุมชนทำให้ลักษณะของขยะจากบ้านเรือนของชุมชนมีวัสดุที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ เช่น ถุงพลาสติก ขวดแก้ว มากขึ้นแต่ก็มีจำนวนไม่มากนักชุมชนยังสามารถที่จะจัดการได้ด้วยตัวเองด้วยการเผาและฝังตามคำแนะนำจากทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง นอกจากนี้การได้พบเห็นสิ่งคมภายนอกได้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้วัสดุในการสร้างบ้านเป็นปูน สังกะสี และตะปู แต่ก็มืองค์ประกอบหลักเป็นไม้ซึ่งหาได้ง่ายในชุมชน

หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่โดยอ่างขาง (พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน) มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมกับชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางอยู่บ้าง ซึ่งปัญหาที่ชุมชนทำการคาดการณ์มากที่สุด ได้แก่

▪ **ปัญหาขยะของเสีย** ประเภทพลาสติก กล่อง โฟม และขวดแก้ว ที่นักท่องเที่ยวนำมาทิ้งให้เป็นภาระของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านคุ้มซึ่งเป็นแหล่งชุมชนที่นักท่องเที่ยวแวะพักรับประทานอาหารและซื้อของฝากของที่ระลึก และในบางจุดที่อยู่ไกล ชาวบ้านไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง นางพวงพร เหมรัตน์ตระกูล ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านคุ้ม เล่าว่าในช่วงแรกชาวบ้านก็ช่วยกันจัดการกับขยะที่นักท่องเที่ยวนำมาทิ้ง แต่เมื่อจำนวนขยะมีมากขึ้นชาวบ้านซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเห็นว่าตนเองไม่ได้ประโยชน์อะไรแต่กลับต้องมาเก็บขยะที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ชุมชนจึงได้แก้ปัญหาด้วยการขอร้องให้ผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหาร ผู้ประกอบการบ้านพัก รับผิดชอบขยะของนักท่องเที่ยวในบริเวณสถานที่ของตนเองและนำขยะไปจัดการ โดยไม่ทิ้งไว้ให้เป็นภาระของชุมชน ซึ่งก็สามารถจัดการกับขยะของนักท่องเที่ยวได้อยู่บ้าง แต่ขยะของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่มาก็ค่อนข้างมากในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางก็ยังคงมีอยู่มาก โดยเฉพาะช่วงฤดูการท่องเที่ยวคือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - เดือนมกราคม

อย่างไรก็ตาม การจัดการกับปัญหาขยะของชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางก็ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแม่อนและตำบลม่อนปิ่น โดยการสร้างหลุมขยะให้กับชุมชน และบริการขนส่งขยะของเสียของแต่ละชุมชนเพื่อนำไปกำจัดที่โรงงานกำจัดขยะในตัวเมืองอำเภอฝาง แต่จากจำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคตอาจจะเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนที่สร้างความเสียหายแก่พื้นที่ท่องเที่ยวได้ ผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางยังคงสร้างปัญหาให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

▪ **ปัญหามลภาวะทางอากาศและเสียง** ปริมาณรถที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ถนน เกิดการชำรุดเสียหายอย่างรวดเร็ว ปัญหาการจราจรที่ติดขัดทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้เส้นทางสัญจรไปมาจนมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ปัญหามลภาวะทางอากาศ เช่น ฝุ่นควัน และมลภาวะทางเสียงที่ดังรบกวน ปัญหาสิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมที่มีเสียงดังรบกวน เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟที่เปิดให้บริการตลอดวัน เช่น ในชุมชนบ้านหลวงที่ก่อสร้างขึ้นริมทางสองฝั่งถนน (ซึ่งเป็นทางโค้ง) โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางวันส่งผลกระทบต่อนักเรียน โรงเรียนบ้านหลวงเป็นอย่างมาก และช่วงเวลากลางคืนก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนที่ต้องการพักผ่อน

▪ **ปัญหาน้ำประปาภูเขาขาดแคลน** เนื่องจากแหล่งน้ำส่วนมากบนพื้นที่สูงจะไหลลงมาจากยอดเขาตามธรรมชาติ โดยชุมชนจะทำการตักน้ำไปยังที่ต่าง ๆ ตามความต้องการ ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางประสบกับปัญหาการแย่งน้ำ ระหว่างชาวบ้านที่ทำการเกษตรและ

ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นายรัฐภาส ยศอาลัย ผู้จัดการทั่วไปรีสอร์ทธรรมชาติอ่างช้างกล่าวว่า มีอยู่หลายต่อหลายครั้งที่ชาวบ้านต้องมาขอใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภคกับทางรีสอร์ท

▪ **ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว** จากการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก รูปร่างลักษณะอาคารสิ่งปลูกสร้างไม่ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น มีการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำการเกษตรและก่อสร้างที่พักอาศัยให้กับนักท่องเที่ยว เกิดการบดบังทัศนียภาพ ทำลายความสวยงามของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงมือจากคนในพื้นที่คอยอ่างช้างเป็นนายทุนต่างถิ่นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในท้องถิ่นได้ในอนาคต

กล่าวโดยสรุป จากการคาดการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ปัญหาที่ชุมชนต่างวิตกกังวลมากที่สุด คือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะของเสียที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ปัญหามลภาวะทางอากาศและเสียง ปัญหาการขาดแคลนน้ำประปาภูเขา และปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว โดยมีสาเหตุของปัญหามาจากการขาดจิตสำนึกของผู้ประกอบการบางราย นักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ไม่เล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

2) ผลกระทบด้านสังคม

▪ **ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน** ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชนพบว่าในอดีตนั้นความสัมพันธ์ของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างช้างมีสายสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกันมาก ชาวบ้านในแต่ละชุมชนแม้ไม่ใช่ญาติหรือชนเผ่าเดียวกันแต่ก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นเสมือนเป็นญาติกันด้วยสาเหตุสำคัญ คือ ความห่างไกลของชุมชนและการนับถือความเชื่อเดียวกัน ความยากลำบากในการติดต่อกับชุมชนภายนอกทำให้คนสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้น ชาวบ้านต่างมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อความอยู่รอดมาโดยตลอดนับตั้งแต่อดีตก่อให้เกิดความผูกพันที่ลึกซึ้ง ลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมที่มีร่วมกันได้ทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และในความสัมพันธ์นี้จึงทำให้สังคมมีบรรทัดฐาน และสถานภาพในการกำหนดให้สมาชิกในชุมชนปฏิบัติ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาด้านเทคโนโลยี และสาธารณูปโภคต่าง ๆ การเข้ามาแทนที่ของความเจริญด้านวัตถุและความเป็นเมือง ทำให้ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นของชุมชนได้ถูกทำลายลงไป ผู้คนในชุมชนมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

ขาดความมีน้ำใจต่อกัน เกิดการต่อสู้ดิ้นรนแก่งแย่งแข่งขัน เกิดความทะเลาะวิวาทในชุมชนด้วยตนเอง อยู่บ่อยครั้ง ไม่มีความเกื้อหนุนจุนเจือเหมือนในอดีตที่ผ่านมา การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ก็จางหายไป เช่น การเอามือหรือการแลกมือ (การลงแขก ลับเปลี่ยนวันช่วยงานกัน) ก็เริ่มเลือนหายไป ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจที่ทำให้การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบเก่า เปลี่ยนไปเป็นการจ้างแรงงานด้วยระบบเงินตรา และเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาจึงทำให้ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจากหน่วยงานราชการ พ่อค้า นายทุน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงตลาดภายนอกมากขึ้นชุมชนจึงต้องปรับตัวที่จะมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ชาวบ้านต้องพึ่งพิงรายได้จากการรับจ้างนอกเหนือจากระบบการผลิตเดิม เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

■ **ความเสมอภาคกันในสังคม** ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคมของชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางได้ศึกษาในประเด็น การแบ่งปันผลประโยชน์หรือการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว คือ สถานการณ์ที่ชาวบ้านขาดองค์กรและขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยว จึงทำให้มีเพียงบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะที่ชาวบ้านส่วนที่เหลือที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชนต่างก็มีความรู้สึกอยู่ในใจว่า “นักท่องเที่ยวจะมาหรือไม่มา ฉันก็ไม่เห็นจะได้อะไร” การท่องเที่ยวจึงมิใช่การกระจายผลประโยชน์แต่กลับเป็นปัจจัยตอกย้ำความแตกต่างและทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับค่าตอบแทนอย่างยุติธรรม และจากการสนทนากลุ่มพบว่า ที่ผ่านมามีปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำก็คือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านชาวบ้านจะเข้าไปห้อมล้อมนักท่องเที่ยว เพื่อแย่งกันเสนอขายสินค้าของตนเอง จนเกิดการทะเลาะกันอยู่เนื่อง ๆ เพราะมีการตัดราคากันเพื่อให้ขายของได้ การแก่งแย่งแข่งขันกันในชุมชนเพื่อต่างฝ่ายต่างให้ตนเองได้รับผลประโยชน์มากที่สุด การเข้ามาของการท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างฐานะทางสังคม นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน แทนที่จะเป็นการสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนในวงกว้าง

สรุป ประเด็นผลกระทบทางลบที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อมมิได้หยุดนิ่ง หากแต่มีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการต่อสู้กับความผันแปรของธรรมชาติ และความขัดแย้งทางสังคม เพราะชุมชนมิได้อยู่โดดเดี่ยวในสุญญากาศหากแต่ดำรงอยู่ภายใต้บริบทเงื่อนไขและความสัมพันธ์กับคนภายนอกกับทั้งชุมชนอื่น ๆ ในระแวกใกล้เคียง ตลอดจนต้องเกี่ยวข้องกับรัฐและตลาด ดังนั้น เมื่อมีการ

เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและนโยบายการทางการเมือง ชุมชนก็จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคม อีกทั้งปรับเปลี่ยนระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรอยู่ตลอดเวลา

3) ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม

เนื่องจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ จึงทำให้เรามองข้ามผลกระทบทางลบที่เริ่มเปลี่ยนแปลงและทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นการศึกษาในประเด็นนี้ จึงเป็นการคาดการณ์ผลกระทบทางลบด้านวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ที่เน้นศึกษาเรื่องการสูญเสียทางวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมใหม่ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- **ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิต** ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางต่างก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับชุมชนแต่ละชนเผ่า และในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน จึงกล่าวได้ว่าชุมชนอาจจะเริ่มสูญเสียทางวัฒนธรรมของตนเอง และรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น การนำเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มต่าง ๆ มาขาย หรือ การเอาการแสดงที่เปรียบเสมือนพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาของชนเผ่า นั้น ๆ มาแสดงให้แก่นักท่องเที่ยวชม เช่น การเต้นจะคีรอบกองไฟ ของชนเผ่ามูเซอคำ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วชาวมูเซอคำจะแสดงการเต้นจะคีเพียงปีละหนในช่วงเทศกาลปีใหม่หรือเทศกาลกินวอเท่านั้น แต่หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงเกิดการว่าจ้างให้ชาวบ้านบางกลุ่มเต้นจะคีรอบกองไฟให้นักท่องเที่ยวชม ในลักษณะเช่นนี้ชุมชนจึงรู้สึกสูญเสียรูปแบบแท้จริง และถูกลดค่าลงเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยว เท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดความสูญเสียทางวัฒนธรรมไปแล้ว เช่น ชุมชนกระเหรี่ยงคอยาวและชุมชนชาวเขาเผ่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีการแสดงโดยผู้จัดฉากที่ล้วนเป็นคนจากภายนอกทั้งสิ้น ไม่ว่าจะป็นหน่วยงานจากองค์กรภาครัฐ ธุรกิจเอกชน มีคฤหาสน์หรือนักท่องเที่ยวอิสระ ที่เลือกความต้องการของตนเองได้ตามอำเภอใจ โคนมีชาวบ้านเป็นเพียงผู้รองรับ และตอบสนองคำสั่งการ จากหัวข้อประเด็นการสนทนานี้ สามารถกระตุ้นให้ชุมชนเกิดพลวัตในการแสดงความคิดเห็นและคาดการณ์ปัญหาที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบในอนาคตดังต่อไปนี้

- **การสูญเสียทางวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมใหม่** ได้แก่ วัฒนธรรมการพูดที่สังเกตได้จากเยาวชนรุ่นใหม่ที่ไม่นิยมพูดหรือเขียนภาษาชนเผ่าของตนเอง เช่น ภาษาจีนของชาวจีนฮ่อ ภาษาไตของชาวไทยใหญ่ เป็นต้น เยาวชนเหล่านั้นจะพูดคุยกันเป็นภาษาไทยมากกว่า เพราะไม่

อยากให้ใคร ๆ ว่าเป็นชาวเขา และรู้สึกอับอายหากใครมาได้ยินตนพูดภาษาท้องถิ่น หากปล่อยปะละเลยไปเยาวชนหรือคนรุ่นหลังอาจจะไม่สามารถพูดคุยกันในภาษาของตนเองได้ จนเกิดความสูญเสียทางวัฒนธรรมในที่สุด

วัฒนธรรมการบริโภค จากในอดีตผู้คนในชุมชนต่างบริโภคอาหารประจำเผ่าที่หาได้จากธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันผู้คนนิยมบริโภคอาหารที่สามารถหาซื้อได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีอาชีพเสริมจากการท่องเที่ยว ผู้คนในชุมชนจึงต้องมีการแข่งขันกันมากขึ้นเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้นจากราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคา ส่วนเด็ก ๆ และเยาวชนรับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนมาใช้ เช่น ความฟุ้งเฟ้อจากสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้ใช้เงินสิ้นเปลือง ชาวบ้านในชุมชนเริ่มหันไปมีค่านิยมแบบคนภายนอกมากยิ่งขึ้น ด้วยความที่ชุมชนไม่ไกลจากตัวเมืองอำเภอฝางมากนัก จึงเกิดการเรียนรู้การดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นสังคมเมือง โดยให้ความสำคัญต่อสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน

วัฒนธรรมการแต่งกาย ที่มีเอกลักษณ์บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเองในแต่ละชุมชนก็เริ่มจางหายไป ชาวบ้านนิยมแต่กายตามแฟชั่นหรือตามสมัยนิยมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นให้ความสนใจการแต่งกายของตนเองมากขึ้น ซึ่งเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่มีการพัฒนาสาธารณูปโภค การได้ติดต่อกับสังคมภายนอก และการได้เห็นสื่อโทรทัศน์ การท่องเที่ยวได้นำพาคนต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว การได้พบกับนักท่องเที่ยวโดยตรงทำให้มีการแสดงพฤติกรรมเปลี่ยนการแต่งกายให้ทันสมัยขึ้นอย่างชัดเจน สาเหตุหนึ่งอาจจะมาจากที่ชาวบ้านรู้สึกอับอายนักท่องเที่ยวกลัวว่านักท่องเที่ยวจะดูถูกความล้ำสมัยของเครื่องแต่งกายประจำเผ่าของตนเอง กล่าวคือ สภาพปัญหาและผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางจากการพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้เริ่มสูญเสียรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายด้วยความพอเพียง เริ่มหันไปดำเนินชีวิตที่จำเป็นต้องพึ่งพาคนภายนอกมากยิ่งขึ้นที่ต้องมีการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ผู้อาวุโสในชุมชนเริ่มมีบทบาททางครอบครัวและสังคมน้อยลงไปทำให้การปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ความเคร่งครัดในการยึดถือปฏิบัติแบบเก่าของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลงไปด้วยส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิมที่เคยสืบทอดปฏิบัติกันมาช้านานต้องถูกบิดเบือนไป สร้างความเสื่อมถอยทางด้านวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนท้องถิ่น

4.5 ตอนที่ 5 แนวทางลดผลกระทบทางลบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชน

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความต้องการ และความคิดเห็นต่อผลดีผลเสียของการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางพบว่า ชุมชนค่อนข้างมีทัศนคติที่ดีกับการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันชุมชนยังคงไม่เห็นว่า การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนมากจนส่งผลกระทบต่อทางลบหรือความยากลำบากในการดำเนินชีวิตแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามชุมชนเริ่มให้ความสนใจและคาดการณ์ถึงผลกระทบในอนาคต และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องมีการประมวลปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางลดปัญหาผลกระทบทางลบ ในประเด็นดังนี้

1) ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

สภาพปัญหา

- ปัญหาขยะ ขยะของเสียหลากหลายประเภทที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น สร้างความยากลำบากแก่ชุมชนในการจัดการดูแล อีกทั้งการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ขาดความรับผิดชอบทำให้เกิดผลเสียต่อชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง
- มลภาวะทางอากาศและเสียง ปัญหามลภาวะทางอากาศ เช่น ฝุ่นควัน จากยานพาหนะที่เข้ามาในชุมชน และมลภาวะทางเสียงที่ดังรบกวน ปัญหาสิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมที่มีเสียงดังรบกวน เช่น ร้านอาหาร ไร่คาราโอเกะ ที่เปิดให้บริการตลอดวัน
- ปัญหาน้ำประปาภูเขาขาดแคลน เกิดการแย่งน้ำระหว่างชาวบ้านที่ทำเกษตร และชาวบ้านที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว นายรัฐภาส ยศอาลัย ผู้จัดการทั่วไปรีสอร์ทธรรมชาติอ่างขางกล่าวว่า มีอยู่หลายต่อหลายครั้งที่ชาวบ้านต้องมาขอใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภคกับทางรีสอร์ท
- ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว จากการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก รูปร่างลักษณะอาคารสิ่งปลูกสร้างไม่ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น มีการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำการเกษตรและก่อสร้างที่พักอาศัยให้กับนักท่องเที่ยว เกิดการบดบังทัศนียภาพ ทำลายความสวยงามของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงมือจากคนในพื้นที่ค่อยๆ ไปเป็นนายทุนต่างถิ่นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในท้องถิ่นได้ในอนาคต

สาเหตุของปัญหา

- นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการบางรายไม่เล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมและความไร้ระเบียบในชุมชน
- สาเหตุการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางใช้น้ำจากภูเขาหรือแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยแต่ละชุมชนจะมีอ่างพักเก็บน้ำขนาดใหญ่ไว้เพื่อที่จะนำมาผลิตน้ำประปา เกิดความต้องการน้ำระหว่างชุมชนที่ทำการเกษตรและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว น้ำจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของทั้ง 2 ฝ่าย
- ชุมชนมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศ มีสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาล้อมรอบมีพื้นที่ราบน้อยมาก พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยฟ้าห่มปก ทำให้มีพื้นที่สำหรับรองรับการขยายตัวของชุมชน อีกทั้งภายในชุมชนยังปล่อยให้มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เกิดขึ้น โดยขาดการควบคุมและประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปล่อยให้เกิดการบุกรุกพื้นที่สาธารณะในเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมไปอย่างรวดเร็ว

แนวทางลดปัญหาผลกระทบตามความต้องการและข้อเสนอแนะของชุมชน

- ควรณรงค์ให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาสภาพแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขสิ่งแวดล้อมด้วยการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน
- คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านร่วมกันออกกฎข้อบังคับในการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยมีผู้เสนอแนะให้ผู้ประกอบการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแจ้งกฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบทุกครั้งหากมีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎก็จะถูกลงโทษหรือถูกปรับทั้งผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว
- ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและรองรับการท่องเที่ยว เช่น การปรับปรุงแก้ไขระบบน้ำประปาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ในอนาคตควรมีแผนการใช้ที่ดินหรือแผนควบคุมรูปร่างลักษณะอาคารสิ่งปลูกสร้าง มีการ

ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลกันแนวเขตที่ดินสาธารณะให้ชัดเจนไม่ปล่อยให้มีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ

- ชุมชนแต่ละชุมชนควรเพิ่มโครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เช่น โครงการป่าชุมชนที่ทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางดำเนินการปลูกป่าร่วมกับชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้ เช่น การหาของป่า และเก็บฝืนเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวโดยไม่ต้องเข้าไปรบกวนระบบนิเวศในป่าใหญ่

2) ผลกระทบด้านสังคม

สภาพปัญหา

- ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนรอบคอบอย่าง ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นของชุมชนได้ถูกทำลายลงไป การร่วมกิจกรรมลดน้อยลงผู้คนในชุมชนมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ขาดความมีน้ำใจต่อกัน เกิดการต่อสู้ดิ้นรนแก่งแย่งแข่งขัน เกิดความทะเลาะวิวาทในชุมชนด้วยตนเองอยู่บ่อยครั้ง ไม่มีความเกื้อหนุนจุนเจือเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

- ความเสมอภาคกันในสังคม ในประเด็นการแบ่งปันผลประโยชน์หรือการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว

สาเหตุของปัญหา

- เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและสาธารณูปโภคต่าง ๆ การเข้ามาแทนที่ของความเจริญด้านวัตถุและความเป็นเมือง ชุมชนเริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น มีส่วนทำให้ความสัมพันธ์และการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนลดน้อยลงเพราะต้องใช้เวลาไปกับการดูแลกิจการการท่องเที่ยวของตนเองหรือทำงานหารายได้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง ทำให้ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการมองปัญหาาร่วมกัน

- จากการพัฒนาของการท่องเที่ยวทำให้เกิดความแตกต่างขัดแย้งภายในชุมชนเนื่องจาก ไม่มีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้าง มีเพียงบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เกิดความแตกต่างทางชนชั้นและความขัดแย้งในชุมชนเพิ่มขึ้น หลายกลุ่มมีฐานะยากจน บางกลุ่มมีปัญหาด้านสุขภาพและฐานะความเป็นพลเมือง เงื่อนไขปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีความมั่นใจในตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการ

ต่อรองกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาทำลายสภาพแวดล้อมหรือละเมิดจบบ้างต่อจารีตประเพณีและศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมของพวกเขา

แนวทางลดปัญหาผลกระทบตามความต้องการและข้อเสนอแนะของชุมชน

- ต้องการให้มีการประสานความร่วมมือกันของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในชุมชนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาท้องถิ่น
- จังหวัดควรมีการพิจารณาการให้สัญชาติแก่ประชาชนบนพื้นที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นใจในสิทธิและฐานะพลเมืองไทยและได้รับโอกาสตามสมควรแก่สิทธินั้น
- จัดการประชุม พูดคุยกันอย่างเป็นทางการบ้าง ไม่เป็นทางการบ้างเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก้ไขปัญหาในชุมชน และวางแผนร่วมกันพัฒนาชุมชน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันรณรงค์ขอร้องให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนทุกครั้ง (มีผู้เสนอแนะให้ออกกฎข้อบังคับ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นการบังคับโดยไม่สมัครใจ)

3) ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

สภาพปัญหา

- ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การนำเอาการแสดงของชนเผ่ามาแสดงให้นักท่องเที่ยวดูแลกกับเงินค่าจ้าง และการละทิ้งอาชีพหลักหันไปประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น

- การสูญเสียทางวัฒนธรรม และการรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามา เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมการพูด และวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่หันไปตามกระแสค่านิยมของสังคมภายนอก ผู้อาวุโสเริ่มมีบทบาททางสังคมน้อยลงไป ทำให้การปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ความเคร่งครัดในการยึดถือปฏิบัติแบบเก่าของคนในชุมชน เริ่มลดน้อยลงไป

สาเหตุของปัญหา

- เกิดการหลั่งไหลของกระแสสังคมภายนอกเข้าสู่สังคมที่เคยใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางธรรมชาติมีการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองด้วยวิถีที่เรียบง่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายใน

ชุมชน ด้วยกระแสภายนอกซึ่งมีอิทธิพลมากกว่า ทำให้คนในชุมชนเริ่มรับเอาการดำเนินชีวิตด้วยการแข่งขันกันด้วยความเร่งรีบ มีการดำเนินชีวิตตามวัตถุนิยมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ยิ่งการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วยิ่งทำให้เป็นตัวเร่งให้แบบการดำเนินชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว

- ปัญหาวัฒนธรรมดั้งเดิม ค่านิยมความเชื่อของชุมชนที่เคยยึดปฏิบัติสืบทอดกันมา เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยมจากภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือกว่าค่านิยมและความเชื่อของชุมชน ทำให้ดูเหมือนว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาเป็นเรื่องล้าสมัยไม่ทันโลก ชุมชนขาดความภาคภูมิใจขาดศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมของตนเอง

แนวทางลดปัญหาผลกระทบตามความต้องการและข้อเสนอแนะของชุมชน

- ชุมชนเห็นว่าการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชน แต่ถึงอย่างไรชุมชนต้องสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสภาพภายนอกมากนัก ด้วยการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชุมชนชาวเขาด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

- ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ให้กับชุมชน และปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนรุ่นหลังเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมีการอนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

สรุป แนวทางลดผลกระทบทางลบที่เกิดจากการท่องเที่ยว พบว่า ปัญหาพื้นฐานของการท่องเที่ยวอยู่ที่การสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการพัฒนาองค์กรชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว และการฟื้นฟูจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อม ศักดิ์ศรีทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

4.5.1 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

จากการสนทนากลุ่ม และความต้องการของตัวแทนชุมชนพบว่า ชุมชนมีการคาดหวังเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือ ชุมชนต้องการให้การท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมากนัก ให้ความเคารพและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน และชุมชนมีประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวหรือการจัดการ

ในระดับกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการเพิ่มบทบาทขององค์กรท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนา ดังนั้นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนควรเป็นการจัดการตามแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นแนวทางที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน สามารถนำไปสู่การจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในครั้งนี้ สามารถประมวลจากความคิดเห็นของชุมชนและกรอบแนวคิดได้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ด้านการพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว

เพื่อให้กลุ่มที่เป็นองค์กรของชุมชน มีความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ และมีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

- คณะกรรมการการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นต้องประสานงานอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องกับองค์กรชุมชนที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น เพื่อเป็นแนวร่วมในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

- การจัดฝึกอบรมแก่คณะกรรมการการท่องเที่ยวให้มีความรู้ ทักษะในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาอังกฤษเบื้องต้นเพื่อทักษะในการสื่อสารของไกด์ชาวบ้านที่จะเป็นผู้นำการท่องเที่ยวให้มีความสามารถในการอธิบายภูมิปัญญา และขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่า ให้แก่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการฝึกอบรมในด้านทักษะการบริหารจัดการ เป็นต้น

- การนำคณะกรรมการท่องเที่ยวไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ๆ ที่มีประสบการณ์การท่องเที่ยว หรือการให้ความรู้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุทัศน์ รายการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบทางเลือก เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อให้คณะกรรมการ ได้รับรู้และเกิดความมั่นใจในการทำงาน

- จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อสรุปบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนร่วมกัน

2) การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

เนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวหลักของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเป็นเพียงการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่และชื่อของฝากของที่ระลึกของชุมชนชาวเขา ไม่ได้มีรูปแบบ

การท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยชุมชนเองเพื่อกระจายรายได้แก่ชุมชนซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

▪ การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวจากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว

ในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง พบว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านการสัมผัสธรรมชาติรอบ ๆ ชุมชนที่รายล้อมด้วยภูเขา ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน จึงควรผสมผสานหลากหลายต้นทุนการท่องเที่ยวที่มีในชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น ในหมู่บ้านนอแลได้ค้นพบแหล่งน้ำตกแห่งใหม่ชื่อ น้ำตกกรากือจี่ ที่มีความสวยงามไม่แพ้ น้ำตกที่อื่น ๆ ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนอแลจึงสามารถปรับเปลี่ยนให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมความสวยงามของน้ำตกกรากือจี่ พร้อมกับศึกษาความรู้เรื่องป่าไม้และพรรณพืชระหว่างทางไปยังน้ำตก โดยมีชาวบ้านในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์ผู้นำทาง และให้ความรู้ หลังจากกลับออกมาจากการเดินป่าก็จะผ่านชุมชนหมู่บ้านนักท่องเที่ยวก็จะได้สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเสนอให้กลุ่มแม่บ้านยังสามารถประกอบอาหารหรือเครื่องดื่มเพื่อคอยต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง อีกทั้งชุมชนยังเคยมีประสบการณ์ต้อนรับนักศึกษา และตัวผู้วิจัยเองให้เข้ามาพักในบ้านในลักษณะคล้ายคลึงกับโฮมสเตย์ ดังนั้นจึงเห็นว่าการจัดการแบบโฮมสเตย์ก็อาจเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน แต่ในปัจจุบันชุมชนไม่ได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด เนื่องจากชุมชนไม่มีความรู้เพียงพอและยังไม่เข้าใจการจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์เท่าใดนัก

- หมู่บ้านขอบด้ง มีอาคาร โรงเรียนที่ปิดทำการและไม่ได้ใช้งานแต่อยู่ในสภาพที่ดี และตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านขอบด้ง ซึ่งชุมชนเห็นว่าสามารถจะปรับปรุงให้เป็นที่พักนักท่องเที่ยวและขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวได้ และยังมีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนบ้านขอบด้งคอยให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้านขอบด้งให้นักท่องเที่ยวได้ พร้อมกับพาเยี่ยมชมแปลงเกษตร เช่น สตรอเบอร์รี่ ผักกาดหอมห่อ กระหล่ำปลีสีม่วง เป็นต้น อีกทั้งยังมีงานหัตถกรรมของชาวมูเซอคำที่นักท่องเที่ยวจะได้เยี่ยมชม นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่มแม่บ้านซึ่งมีความสามารถในการทำอาหารเพื่อคอยต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

- หมู่บ้านหลวง จากการสนทนากลุ่มถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว พบว่า สิ่งที่ชุมชนบ้านหลวงมีความภาคภูมิใจและอยากนำเสนอต่อบุคคลภายนอก ได้แก่ ลักษณะเด่นทางด้านอาหาร เช่น ข้าวซอยจีนยูนนาน ขาหมู หมั่น โถชาลาเปา และผลไม้ดองแช่อิ่ม เป็นต้น อีกทั้งลักษณะเด่นด้านสมุนไพรจีนที่ได้รับการยอมรับ เช่น ชาเขียวกู่หลาน ชาอู่หลง ชาเขียว และโสมจีน โสมดั่งกฤษ เป็นต้น

กิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยวอาจให้นักท่องเที่ยวมีชีวิตร่วมชีวิตโดยเด็ดขาด โดยจัดเป็นเทศกาลอาหารจีนยูนนานและเทศกาลชิมชาพร้อมกับการให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และด้านการประกอบและถนอมอาหาร ไม่เพียงแค่นั้นนักท่องเที่ยวเข้ามาชิมชา-ช้อชา และรับประทานอาหารยูนนานแล้วก็เดินทางกลับไป

- หมู่บ้านคุ้ม เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ด้านหน้าสถานีเกษตรหลวงอ่างขางที่ประกอบไปด้วยชุมชนจีนยูนนาน และชุมชนไทใหญ่ โดยส่วนมากจะประกอบธุรกิจค้าขายของฝากของที่ระลึก ด้วยความที่ชุมชน ชุมชนส่วนมากจะเป็นชาวจีนยูนนานที่ย้ายมาจากหมู่บ้านหลวง ดังนั้นจึงมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมชา โดยที่กิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยวควรจะเป็นการยกระดับ “วัฒนธรรมชา” ของชาวจีนให้เป็นที่โดดเด่นขึ้นมา โดยจัดทำ “ห้องศิลปะการชงชา” (Tea Art House) ไว้ที่ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และประโยชน์ของชา ศิลปะการชงชา และจัดหาชุดภาชนะสำหรับชงชาที่มีความหลากหลายและมีความสวยงาม อีกทั้งกลุ่มแม่บ้านที่สามารถประกอบอาหารประจำเผ่า เช่น อาหารจีนยูนนาน และอาหารไทใหญ่ จัดเป็นเมนูให้นักท่องเที่ยวได้เลือกชิม กิจกรรมดังกล่าวนี้สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่เลือกซื้อสินค้าและใช้เวลาอยู่ในหมู่บ้านนานขึ้น ไม่เพียงแต่มาเที่ยวชมแล้วก็กลับไป โดยที่ไม่ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมชา” อย่างลึกซึ้ง ซึ่งมีความหมายต่อสำคัญหลากหลายมิติต่อชาวจีน (ข้อเสนอแนะจาก นายจรัส อินทร หัวหน้าฝ่ายวิจัยสมุนไพรสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง, 2552)

▪ **การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ที่ต้องได้รับการส่งเสริมจากภายนอกด้วย**

มีรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชน เข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรูปแบบต่าง ๆ กัน แต่เนื่องจากชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางไม่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวแบบทางเลือก จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาอบรมริเริ่มให้ความรู้แก่ชุมชน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนสามารถพิจารณา ได้ดังต่อไปนี้

- การท่องเที่ยวเชิงสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นสัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมมากกว่าสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่ได้ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาภูมิปัญญา (Indigenous Tourism) เป็นต้น ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแต่ละชนเผ่ามีความน่าสนใจ

เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยต้องเคารพ ให้เกียรติ และยกย่องต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวด้วย

- การท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาธรรมชาติเป็นหลักหรือมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ รวมทั้งพิจารณาศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือระบบนิเวศเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ โดยมุ่งเน้นให้ความรู้มากกว่าความบันเทิงเพียงอย่างเดียว และเป็นการท่องเที่ยวที่มีการวางแผนร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยชุมชนสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ต้นไม้ พืชพรรณที่มีความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่ชุมชนรอบคอบอย่างขางซึ่งชาวบ้านในชุมชนต่างมีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศในชุมชนของตนเป็นอย่างดี นอกจากการได้นำเอาภูมิความรู้ท้องถิ่นต่าง ๆ มาเผยแพร่แก่สังคมที่ชุมชนสามารถกระทำได้ ยังทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มเติมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย การท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียน นักศึกษา

- การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) ด้วยความที่อาชีพหลักของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางคืออาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชเมืองหนาว รูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเหมาะกับชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งในปัจจุบันทางสถานีเกษตรหลวงอ่างขางและรีสอร์ทธรรมชาติอ่างขางก็ได้จัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อยู่เช่นกัน จึงเป็นโอกาสดีที่ชุมชนจะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากหน่วยงานดังกล่าว ลักษณะของการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้คือ ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำกิจกรรมระยะสั้นในการเรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกรในการทำ การเกษตร การหาอาหารในชีวิตประจำวัน เช่น การเก็บของป่าตามฤดูกาล ซึ่งชุมชนยังสามารถจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรได้อีกด้วย

- การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสานในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนรอบคอบอย่างขาง โดยมีกิจกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยหรือผู้ที่รักในสุขภาพที่ต้องการสถานที่เพื่อพักฟื้นร่างกายและจิตใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการรับประทานอาหารมีชีวิต อาหารมังสวิรัต การฝึกสมาธิ การฝึกออกกำลังกาย และการพักผ่อนในชุมชนที่มีสถานที่เพื่อบริการรักษาสุขภาพ เป็นต้น มักมีกำหนดระยะเวลาช่วงหนึ่งเพื่อให้เกิดผล เช่น 7 วัน 5 วัน หรือ 3 วัน เป็นต้น

- การท่องเที่ยวแบบบ้านพักโฮมสเตย์ (Home stay) คือ การจัดเตรียมบ้านของชาวบ้านที่สมัครใจและเต็มใจที่จะต้อนรับแขกผู้มาเยือนให้เข้าพักอาศัยภายในบ้านร่วมกับชาวบ้านได้ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การใช้ชีวิตประจำวันของชุมชนชาวเขาอย่างลึกซึ้งทั้งการนอน การบริโภคอาหาร การดำเนินชีวิต โดยชุมชนไม่ต้องจัดเตรียมให้ความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวมากนัก ชาวบ้านอยู่อย่างไร นักท่องเที่ยวก็อยู่อย่างนั้น เจ้าของบ้านเพียงแต่จัดเตรียมห้องพักให้เป็นสัดส่วน รูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ชุมชนไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายมากนักซึ่งชุมชนเองก็สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้อาจมีการจัดการโดยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางวัฒนธรรมของชุมชนร่วมด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนขึ้น เช่น ในหมู่บ้านขอบด้งของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ มีลักษณะครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวอยู่รวมกันมีสมาชิกในครอบครัวประมาณ 10 – 15 คน ในบ้านหนึ่งหลัง ไม่มีห้องหับ และยังมีเชื่อที่ไม่ให้คนนอกเข้าไปในบ้าน การจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะนี้จึงไม่มีความเหมาะสม แต่ในหมู่บ้านอื่น ๆ สามารถจัดการได้แต่ก็ต้องมีหน่วยงานให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนอย่างถ่องแท้เสียก่อน เนื่องจากการจัดการบ้านพักแบบโฮมสเตย์นี้อาจทำให้เกิดการล่วงเกินความเป็นส่วนตัวของเจ้าของบ้านบ้าง ซึ่งชุมชนก็ต้องเปิดใจเพื่อเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวด้วย

กล่าวคือ รูปแบบหรือการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 5 รูปแบบ มีหลักการที่ชัดเจนสามารถผสมผสานระหว่างกันได้ โดยคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ต้องไม่กระทบต่อชุมชน รูปแบบหรือการจัดการข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างการท่องเที่ยวแบบผสมผสานหรือแบบทางเลือกที่น่าจะเหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จึงน่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้

3) ด้านผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการท่องเที่ยว

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ชุมชนจะได้รับในที่นี้ คือ รูปแบบของรายได้ที่ชุมชนจะได้รับ ซึ่งถือได้ว่ามีส่วนสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะสาเหตุด้านรายได้ที่ค่อนข้างต่ำ และกระจายไม่ทั่วถึง จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้นให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและกระจายอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และเสมอภาค การจัดการการท่องเที่ยวจึงควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนด้านรายได้เป็นส่วนสำคัญ ซึ่งจะทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและ

ช่วยกันดูแลรักษาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป โดยซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนเกิดขึ้นจากการดำเนินการดังต่อไปนี้

■ **การตลาดของการท่องเที่ยวในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง**

ถึงแม้ว่าในอนาคตชุมชนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนแล้ว แต่ถ้าหากขาดการจัดการด้านการตลาดที่เหมาะสมก็อาจทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการจัดการด้านการตลาดเพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน แต่ในขณะเดียวกันต้องไม่เกิดผลกระทบทางลบต่อชุมชนและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดผลประโยชน์แท้จริงและยั่งยืนสามารถดำเนินการตามส่วนผสมทางการตลาด ได้ดังนี้

- สินค้า (Product) รูปแบบการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนผลิตภัณฑ์ด้านบริการ หรือผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีตัวตน แต่ให้ความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค (นักท่องเที่ยว) สินค้าของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงจัดได้ว่าเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวทุกครั้งที่มาเยือน ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในตัวสินค้าในระดับที่มาก นั้นหมายความว่า สินค้าของชุมชนยังเป็นที่นิยมและยอมรับแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนควรดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิม

- ราคา (Price) เป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จมิได้ขึ้นอยู่กับผลกำไร แต่เป้าหมายสูงสุดและวัตถุประสงค์ คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความเข้าใจ ดังนั้น ราคาหรือกำไร จึงมีความหมายน้อยกว่า คุณค่าของกิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยวนั้น ๆ การกำหนดราคาควรให้มีความเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา และข้าราชการ เป็นต้น ด้วยการพิจารณาค่าต้นทุนต่าง ๆ ที่ต้องใช้ด้วย เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าแรงงาน ซึ่งต้องมีความเหมาะสมพึงพอใจแก่ทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยว ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวต้องคำนึงไว้เสมอว่า การกำหนดราคาในการท่องเที่ยวเพียงแต่ให้กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวดำเนินไปโดยไม่ให้ชุมชนได้รับผลตอบแทนในลักษณะที่เป็นธรรมและเกิดการกระจายรายได้เกือบทุกครัวเรือนให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามต้องระมัดระวังมิให้ราคาเข้ามาทำลายคุณค่าในสิ่งที่ชุมชนยอมรับได้ในวิถีชีวิตแบบเดิม

- ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place / Channels of Distribution) หรือสถานที่ในการจัดจำหน่ายสินค้าหรือบริการให้แก่ผู้บริโภค (นักท่องเที่ยว) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ การจัดจำหน่ายโดยตรง และการจัดจำหน่ายโดยอ้อม มีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดจำหน่ายโดยตรง เป็นการจัดจำหน่ายโดยไม่ต้องผ่านคนกลาง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อโดยตรงกับทางชุมชน โดยแต่ละชุมชนควรมีเจ้าหน้าที่คอยติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือบุคคลที่ได้รับการมอบหมายหน้าที่จากชุมชนให้ดำเนินการทั้งนี้เพื่อความเสมอภาคและยุติธรรม

2. การจัดจำหน่ายโดยอ้อม เป็นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองนอนและเมืองปิ่น สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และรีสอร์ท ชุมชนชาวอ่างขาง เป็นต้น ส่วนการจัดจำหน่ายโดยผ่านผู้ประกอบการหรือบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ จะเป็นการยากที่ชุมชนจะดำเนินการได้ด้วยตนเอง เพราะเนื่องจากชุมชนยังขาดประสบการณ์ด้านการจัดการการท่องเที่ยว จึงควรเริ่มต้นด้วยการประสานงานกับหน่วยงานที่กล่าวไว้ข้างต้นเสียก่อน

- การส่งเสริมการตลาด (Promotion) ในความเป็นจริงแล้วการส่งเสริมการตลาดจะต้องใช้เครื่องมือในการส่งเสริมการตลาดอันประกอบด้วย การโฆษณาการส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ และการขายโดยบุคคล ปฏิบัติงานผสมผสานทั้ง 4 ประการควบคู่กันไป หรือเรียกว่า “ส่วนผสมการส่งเสริมทางการตลาด” (ซุสัทธิ์ ชูชาติ, 2548) สำหรับการส่งเสริมการตลาดของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อาจมีจุดจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่สามารถให้การโฆษณาโดยผ่านสื่อมวลชน ประกอบกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่เน้นการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนมิใช่เป็นองค์กรธุรกิจที่ต้องการแสวงหาผลกำไร แนวทางการจัดการในครั้งนี้จึงควรเลือกใช้การประชาสัมพันธ์ เช่น การจัดทำแผ่นพับ แผ่นป้ายของแต่ละชุมชนหมู่บ้าน เพื่อแจกจ่ายไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว เพราะการประชาสัมพันธ์ไม่ควรมีมากจนเกินไปซึ่งอาจสร้างผลกระทบต่อชุมชนได้ และเป็นการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ไปในตัว

■ การมีส่วนร่วมในชุมชนหรือการประสานงานของฝ่ายต่าง ๆ

โดยความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานธุรกิจ สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน ต้องร่วมมือกันกำหนดแผนงานและปฏิบัติงาน การท่องเที่ยวจึงจะประสบผลสำเร็จ อีกทั้งชุมชนยังเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนที่มีอยู่ จนนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

4. ด้านการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

การจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมจำเป็นต้องคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะแหล่งท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาย่อมมีผลกระทบตามมา อีกทั้งผลกระทบด้านสภาพแวดล้อมถือเป็นปัญหาหลักของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ขยะ และมลภาวะ สำหรับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่รอบดอยอ่างขางถึงแม้ในปัจจุบันยังไม่เห็นถึงผลกระทบ แต่ถ้าหากการท่องเที่ยวที่เข้ามาดำเนินการจัดการอย่างไร้ทิศทาง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างหลากหลายและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนก็จะถูกทำลายและหมดไป จากวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงผูกพันกับป่าเขาอยู่มาก หากชุมชนไม่มีการท่องเที่ยวชุมชนก็ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่หากสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายไปชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เลย ดังนั้นจึงควรมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ได้แก่

■ การจัดแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning)

โดยการแบ่งพื้นที่ในชุมชนออกเป็นเขตต่าง ๆ ตามความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมที่ยอมรับได้ เพื่อควบคุมกิจกรรมของแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ เช่น ลานชมวิวดิวิวิทัศน์ หรือลานพักผ่อนรับประทานอาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีพื้นที่ประกอบกิจกรรมเป็นส่วน และยังสามารถลดปัญหาการเกิดมูมอับของพื้นที่ และกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้เกิดความแออัด ณ จุดใดจุดหนึ่งได้อีกด้วย นอกจากนี้ชุมชนยังอาจจัดแบ่งเขตพื้นที่โดยมีการจัดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ เช่น พื้นที่ป่าชุมชน เขตอนุรักษ์สัตว์ป่าและพืชพรรณธัญญาหารของชุมชน หรือแม้แต่พื้นที่ต้องห้ามของชุมชนที่ผูกติดกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ศาลผี และพื้นที่บริเวณบ้านของชาวบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมและการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนได้

■ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)

มีแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงหลายแห่งในภาคเหนือเสื่อมโทรมลงยากแก่การรักษาและฟื้นฟู สาเหตุเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวนั้น ไม่ได้กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือกำหนดวัดปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ในทุก ๆ เวลา ในแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ

ในปริมาณที่จะทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และยังคงรักษาสภาพการท่องเที่ยวที่ดีที่สุดไว้มากที่สุด โดยที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ดังนั้นก่อนที่ชุมชนจะดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวควรต้องพิจารณาถึงการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่หรือค่านึงถึงปริมาณการใช้พื้นที่ว่าจะสามารถแบกรับไว้ได้ เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว การกำหนดเวลาและช่วงเวลาในการเข้ามาท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่อให้สภาพธรรมชาติหรือแหล่งท่องเที่ยวได้พักฟื้นและไม่สร้างความกดดันให้กับพื้นที่มากเกินไป

สรุป เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและการปกครองท้องถิ่นของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางแล้ว พบว่าแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติควรเป็นไปในรูปแบบขององค์กรกึ่งอิสระไม่เป็นทางการจนเกินไป หมายความว่า เป็นองค์กรที่มีได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการแต่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมในการสนับสนุนและดำเนินการ โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในรูปแบบขององค์กร มีบทบาทในการมีส่วนร่วม ได้แก่ การให้ข้อมูล การวางแผน การจัดการควบคุมดูแล การจัดการบริการ การจัดการกิจกรรมอนุรักษ์ หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการควบคุมการท่องเที่ยวก็จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved